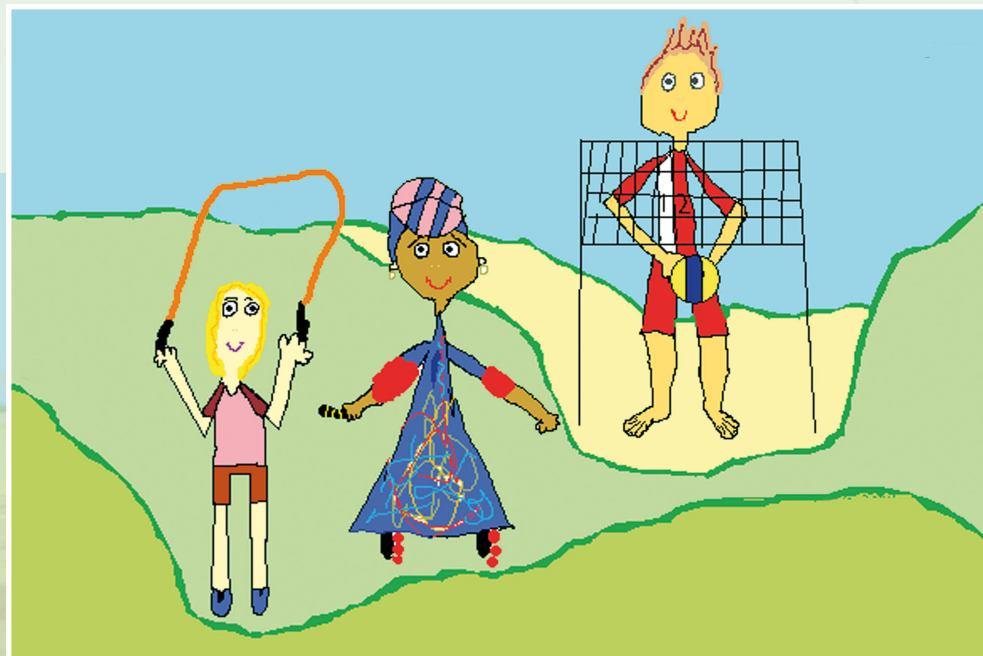

INDYWIDUALIZACJA W WYCHOWANIU PRZEDSZKOLNYM I EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

KURATORIUM OŚWIATY W BYDGOSZCZY

KUJAWSKO-POMORSKIE CENTRUM EDUKACJI NAUCZYCIELI
w Bydgoszczy, Toruniu, Włocławku

CKU Ośrodek Doskonalenia i Doradztwa Zawodowego Nauczycieli w Grudziądzu
CKU Toruński Ośrodek Doradztwa Metodycznego i Doskonalenia Nauczycieli w Toruniu
Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego we Włocławku

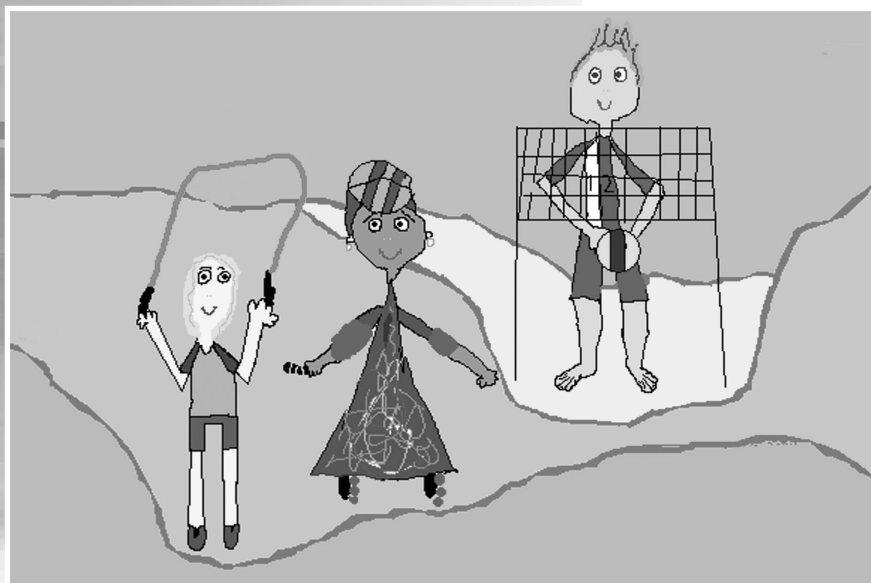

KURATORIUM OŚWIATY
W BYDGOSZCZY

Bydgoszcz 2015

INDYWIDUALIZACJA

W WYCHOWANIU PRZEDSZKOLNYM I EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

Bydgoszcz 2015

Recenzent merytoryczny:

dr hab. Krystyna Żuchelkowska, prof. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Recenzent językowy:

Danuta Potręć, Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Toruniu

ZESPÓŁ REDAKCYJNY:

Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy:

*Dorota Rama
Jadwiga Sikorska
Barbara Szczepkowska*

Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Bydgoszczy:

*Krystyna Karpińska
Grażyna Szczepańczyk*

Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Toruniu:

Marzenna Wierzbička

Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku:

Irena Kaczmarowska

CKU Ośrodek Doskonalenia i Doradztwa Zawodowego Nauczycieli w Grudziądzu:

*Justyna Łuczak
Beata Podlewska*

CKU Toruński Ośrodek Doradztwa Metodycznego i Doskonalenia Nauczycieli w Toruniu:

Małgorzata Koc

Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego we Włocławku:

Jolanta Kolibowska

Projekt graficzny okładki:

Krystyna Karpińska

Rysunek komputerowy na okładce:

Jakub Sroka – lat 7

Skład komputerowy:

*Irena Kaczmarowska
Honorata Teclaw*

Druk:

Wydawnictwo TEKST Sp. z o.o.
83-307 Bydgoszcz, ul. Kossaka 72
tel./fax 52 348 62 50

Nakład: 1000

ISBN 978-83-7208-274-9

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	5
I. Podstawa prawna	6
II. Indywidualizacja.....	7
1. Indywidualizacja przybliżenie pojęcia	7
2. Cele edukacji a indywidualizacja.....	9
3. Diagnozowanie potrzeb i możliwości dziecka	10
4. Style uczenia się	12
5. Rozpoznawanie i rozwijanie inteligencji wielorakich	15
6. Zasady kształcenia	19
7. Planowanie pracy pedagogicznej nauczyciela	20
8. Wybrane koncepcje pedagogiczne, metody, techniki w pracy z dziećmi sprzyjające indywidualizacji	24
9. Formy organizacyjne nauczania	35
10. Przestrzeń edukacyjna sprzyjająca indywidualnemu rozwojowi dziecka.....	36
11. Środki dydaktyczne wykorzystywane w przedszkolu i w klasach młodszych	41
12. Praca domowa	46
13. Motywowanie wychowanków do zdobywania wiedzy o świecie	49
14. Dostosowanie wymagań do możliwości dziecka	50
15. Autorefleksja	51
16. Specjaliści wspierający indywidualizację procesu edukacyjnego	53
Zakończenie	55
Bibliografia	57

Szanowni Państwo

Z wielką satysfakcją rekomenduję publikację pt. *Indywidualizacja w wychowaniu przedszkolnym i edukacji wczesnoszkolnej*. Powstała ona w ramach kierunku polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2014/2015 dotyczącym *Wspierania rozwoju dziecka młodszego na pierwszym i kolejnych etapach edukacyjnych w związku z obniżeniem wieku realizacji obowiązku szkolnego*. Powyższy priorytet realizowany był, między innymi, przez zespół zadaniowy powołany zarządzeniem Kujawsko-Pomorskiego Kuratora Oświaty. Członkami zespołu a tym samym autorami publikacji są wizytatorzy Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, doradcy i konsultanci publicznych ośrodków doskonalenia nauczycieli. Pierwszym poradnikiem opracowanym przez zespół była *Diagnoza przedszkolna – 2011*, następnym *Jak pracować z dzieckiem sześciolatkiem – 2013*, a trzecią publikację trzymacie Państwo w ręku.

Indywidualizacja w wychowaniu przedszkolnym i edukacji wczesnoszkolnej jest poradnikiem napisanym z myślą o dyrektorach, nauczycielach a także rodzicach w ujęciu od teorii do praktyki. Autorzy przedstawiają, jak wspierać dziecko w rozwoju zgodnie z jego potrzebami i możliwościami. Znajdziecie w niej Państwo, między innymi, odpowiedzi na pytania: Jakimi metodami osiągnąć sukces? Jak zaplanować przestrzeń? Jak motywować? Zawiera także wiele innych cennych informacji niezbędnych do pracy z dzieckiem.

Podkreślić należy, że polski system edukacji w centrum uwagi stawia podmiotowość dziecka, od nauczycieli wymaga wysokich kompetencji i umiejętności, a od rodziców współpracy ze szkołą.

Na co dzień obserwuję efekty pracy dyrektorów i nauczycieli edukacji najmłodszych i wyrażam uznanie dla ich kreatywności i zaangażowania.

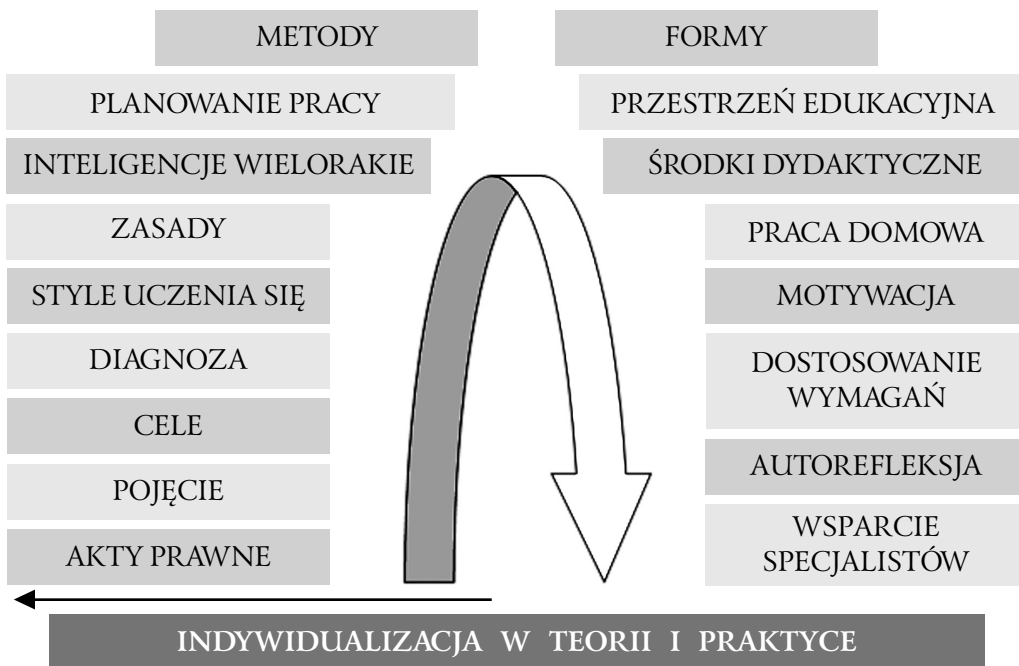
Zachęcam Państwa do lektury.

Anna Łukaszewska
Kujawsko-Pomorski Kurator Oświaty

I. PODSTAWA PRAWNA

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. 2004 r., Nr 256, poz. 2572 ze zm.).
2. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. 1982 r., Nr 3, poz. 19 ze zm.).
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. 2009 r., poz. 1324 ze zm.).
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012r., poz. 977 ze zm.).
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. 2015 r.).
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. 2001 r., poz. 624 ze zm.).
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. 2013 r., poz. 532).
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. 2010 r., poz. 1490 ze zm.).

II. INDYWIDUALIZACJA

1. INDYWIDUALIZACJA – PRZYBLIŻENIE POJĘCIA

Barbara Szczepkowska

W ostatnim czasie pojawia się wiele głosów na temat, jakie powinny być współczesne szkoły i przedszkola. W myśl ustawy o systemie oświaty (preambuła), szkoła/przedszkole „winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju”.¹ Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego „nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego dziecka, stosownie do jego potrzeb i możliwości, a w przypadku dzieci niepełnosprawnych, w tym dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym – stosownie także do ich możliwości

¹ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004r., Nr 256, poz. 2572 ze zm.).

psychofizycznych i komunikacyjnych oraz tempa rozwoju psychofizycznego”.² Podobne zapisy znajdujemy w podstawie programowej kształcenia ogólnego „planując proces nauczania, nauczyciel, biorąc pod uwagę zróżnicowane możliwości uczniów, decyduje o doborze metod nauczania i środków dydaktycznych oraz tempie realizacji treści nauczania. Czas trwania zajęć edukacyjnych powinien wynikać z możliwości psychofizycznych uczniów oraz ze sposobu realizacji poszczególnych treści nauczania”.³ Aby sprostać tym wymaganiom, konieczne jest dostrzeżenie indywidualnych różnic pomiędzy poszczególnymi wychowankami w zakresie umiejętności, zdolności i potrzeb, a następnie tworzenie im warunków do wszechstronnego rozwoju. Oznacza to, że aby zwiększyć skuteczność uczenia się wychowanków i podnieść jakość nauczania, nie możemy wszystkich traktować w ten sam sposób.

We współczesnym świecie szczególnie ważna jest kwestia indywidualizacji procesu edukacyjnego, liczenie się z odmiennościami osobowości czy zróżnicowanym stylem zdobywania wiedzy oraz wychodzenie naprzeciw dziecięcym potrzebom i zainteresowaniom. Z roku na rok w przedszkolach i szkołach obserwujemy znaczną liczbę wychowanków z różnymi trudnościami w rozwoju. Oprócz monitorowanych, czy zdiagnozowanych trudności lub zaburzeń rozwojowych dzieci rozwijające się zgodnie z normą wiekową również różnią się między sobą np. tempem pracy, koncentracją uwagi, sprawnością. Taka sytuacja powoduje konieczność nie tylko pogłębienia umiejętności diagnostycznych, ale również doskonalenia kompetencji nauczycieli w zakresie organizacji i indywidualizacji zajęć w grupie tak, by możliwe było wspieranie rozwoju każdego dziecka. Nie sprawdzają się już metody pracy jednym frontem, dlatego zadaniem nauczyciela jest rozpoznawanie potencjalnych możliwości i indywidualnych potrzeb każdego wychowanka oraz taka organizacja zajęć, aby te potrzeby zostały zaspokojone.

Naukowcy zajmujący się efektywnym uczeniem się oraz inni badacze, są przekonani, że w procesie indywidualizowania pracy dydaktycznej konieczne jest dostosowanie celów, treści oraz metod i środków dydaktycznych do możliwości uczenia się wychowanków. Punktem wyjścia jest nasz sposób myślenia o dziecku, nauczaniu i roli nauczyciela. Aby łatwiej się pracowało z dziećmi na różnych poziomach rozwoju, powinniśmy uwolnić się od widma realizacji programu. Wybrany program powinien stać się tylko pomocą w realizacji celów zajęć. Różnicowanie kształcenia jest zatem niezbędne, by poszczególnym wychowankom zapewnić stymulację rozwoju na miarę ich możliwości i potrzeb.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012r., poz.977 ze zm.).

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012r., poz.977 ze zm.).

Termin indywidualizacja nauczania może być rozumiany i rozpatrywany w różnych kategoriach. Warto zaznaczyć, że nie jest pojęciem nowym, gdyż na przestrzeni lat był obiektem zainteresowania wielu pedagogów.

Indywidualizacja to „uwzględnienie w systemie dydaktyczno-wychowawczym różnic indywidualnych między uczniami i stosowanie takich zabiegów pedagogicznych, które przy uwzględnieniu owych różnic, sprzyjają maksymalnemu rozwojowi osobowości uczących się”.⁴

Według Heleny Wolny⁵ indywidualizacja jest jedną z nowszych zasad nauczania, polegającą na uwzględnianiu przez nauczyciela, w toku nauki szkolnej, różnic między uczniami, będącymi w tym samym wieku. Różnice owe dotyczą – zdaniem autorki – zdolności, zainteresowań, tempa pracy, sposobów przyswajania wiedzy oraz motywacji uczenia się.

Na potrzeby niniejszego opracowania zostały przyjęte powyższe pojęcia, gdyż zakładają one konieczność wnikania w aspekty, powodujące różnice indywidualne między wychowankami w celu niwelowania rozbieżności intelektualno-osobowościowych.

Jak zorganizować proces edukacyjny, aby był interesujący w odniesieniu do każdego dziecka?

Z pewnością, rozpoznawanie różnic indywidualnych między uczniami i uwzględnianie ich w pracy, to sprawy trudne i niezwykle złożone, bo każde dziecko wymaga od nas szczególnej uwagi. Aby sprostać tym wymaganiom, podjęliśmy próbę zaprezentowania rozwiązań organizacyjnych, programowych, metodycznych. Mamy nadzieję, że pozwolą nauczycielom wspomagać rozwój uczniów z uwzględnieniem ich indywidualnej sytuacji. Przed szkołami trudne i niezwykle odpowiedzialne zadanie, którego nie da się dobrze zrealizować bez czujności i autentycznej troski.

2. CELE EDUKACJI A INDYWIDUALIZACJA

Jadwiga Sikorska

Indywidualizacja procesu edukacyjnego w przedszkolu i szkole jest niezwykle istotna, gdyż związana jest z uwzględnianiem w tymże procesie różnic w rozwoju poszczególnych dzieci oraz dostosowaniem treści, metod i organizacji działań pedagogicznych nauczyciela do owych różnic.

Indywidualizacja służy realizacji celów edukacyjnych i stwarza możliwości formułowania oraz realizowania własnych. Dlatego bardzo ważne jest określenie

⁴ T. Lewowicki, *Indywidualizacja kształcenia. Dydaktyka różnicowa*. Warszawa 1997.

⁵ H. Wolny, *Zasada indywidualizacji w nauczaniu języka polskiego*. Warszawa 1979.

właściwych celów, których realizacja przyczynia się do efektywnego wspierania rozwoju dziecka. Wśród celów edukacyjnych należy wskazać na:

- wyrównywanie szans edukacyjnych,
- rozwijanie zainteresowań, predyspozycji, zdolności,
- zwiększenie indywidualnych możliwości uczniów,
- rozwijanie zdiagnozowanego, zastanego zasobu wiedzy, umiejętności oraz możliwości intelektualnych, psychofizycznych,
- budowanie pozytywnego stosunku do nauki,
- zachęcanie uczniów do podejmowania wysiłku w procesie nauczania – uczenia się,
- podnoszenie efektów kształcenia na miarę możliwości ucznia,
- zapewnienie każdemu uczniowi sukcesu na miarę jego możliwości i przygotowanie do funkcjonowania na wyższych etapach edukacji i w życiu.

Tak sformułowane cele prowadzą do wyboru różnych sposobów ich realizacji. Jest to z jednej strony bardzo korzystna sytuacja dla nauczyciela, dająca mu szansę wykazania własnej inwencji, z drugiej jednak wymaga ona od niego starannego doboru metod i form pracy z dzieckiem.

3. DIAGNOZOWANIE POTRZEB I MOŻLIWOŚCI DZIECKA

Jolanta Kolibowska

Konieczność przeprowadzenia diagnozy umiejętności dziecka stanowi ważne zadanie dla nauczyciela. Konsekwencją badania diagnozującego jest powstanie bazy danych o wychowanku, mówiących o posiadanych przez niego umiejętnościach, świadczących o jego gotowości szkolnej w danym momencie rozwojowym. Zebrane informacje mówią o:

- poziomie umiejętności dziecka w odniesieniu do wymagań przewidzianych w danym przedziale wiekowym przez psychologię rozwojową oraz podstawę programową,
- indywidualnych możliwościach psychofizycznych oraz wynikających z nich potrzebach edukacyjnych i rozwojowych,
- mocnych i słabych stronach dziecka.

W czasie gromadzenia informacji nie należy ograniczać się do odnotowywania prezentowanych przez dziecko umiejętności, postaw i wiedzy. „Dziecięce zachowania zawsze z czegoś wynikają i do czegoś prowadzą. Dlatego nie wystarczy patrzeć i notować, ale trzeba jeszcze ustalać, co jest przyczyną, że dziecko właśnie tak się zachowuje i co chce przez to osiągnąć.”⁶

⁶ E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska *Nauczycielska Diagnoza gotowości do podjęcia nauki szkolnej. Jak prowadzić obserwację dzieci, interpretować wyniki i formułować wnioski*. Kraków 2014.

Surowe dane, a więc obserwowane zachowanie, nie dają jeszcze podstawy do wnioskowania na temat rozwoju dziecka i jego potrzeb w tym zakresie.

Zdarza się, że to samo zachowanie w rozumieniu: wiedza, umiejętności, postawa dziecka, mają zupełnie inny kontekst interpretacji i przyczynę. Ustalenie jej jest istotnym elementem wnioskowania na temat poziomu rozwoju oraz potrzeb dziecka, związanych z osiąganiem przez nie umiejętności wymaganych w klasie pierwszej. Umożliwia to zrozumienie procesów wewnętrznych i zewnętrznych, towarzyszących aktywności podopiecznego, pozwala uniknąć powierzchowności w ocenie jego potencjału. Umożliwia głębszą diagnozę i formułowanie wniosków.

Znajomość przyczyny, świadczy o refleksyjnym podejściu nauczyciela do formułowanych wniosków.

Formułowanie wniosków jest istotnym momentem przeprowadzanej przez nauczyciela diagnozy. Poparte rzetelną analizą wnioski, powinny być zoperacjonalizowane w formie celów ukierunkowujących planowanie procesu edukacyjnego.

Wyniki diagnozy powinny zawierać		Wnioski z diagnozy
<p>Określenie poziomu umiejętności dziecka w odniesieniu do wymagań określonych w danym przedziale wiekowym przez psychologię rozwojową oraz podstawę programową wychowania przedszkolnego. Indywidualne potrzeby edukacyjne i rozwojowe wychowanka.</p> <p>Informacje o jego indywidualnych możliwościach psychofizycznych.</p>	<p>Mechanizmy wyjaśniające obserwowane zachowanie dziecka.</p> <p>Akcentowanie mocnych i słabych strony dziecka.</p>	<p>Zoperacjonalizowane w formie celów zalecenia ukierunkowujące planowanie procesu wspomagania rozwoju dziecka przez nauczyciela i rodzinę.</p>

Zoperacjonalizowane wnioski umożliwią planowanie indywidualnej, adekwatnej do potrzeb podopiecznego strategii edukacyjnej oraz zindywidualizowaną aktywność wychowanków w organizacji planowanych zajęć.

Osiągnięcie przez dziecko sukcesu w edukacji wymaga wsparcia w postaci właściwie zaplanowanego procesu edukacyjnego, uwzględniającego indywidualne potrzeby wychowanka oraz zaangażowania rodziny w ten proces. Jakość przeprowadzonej diagnozy i trafnie formułowane wnioski decydują o skuteczności tego procesu.

4. STYLE UCZENIA SIĘ

Jolanta Kolibowska

Styl uczenia się jest indywidualnym i często nieuświadomionym sposobem przyswajania wiedzy i umiejętności. Zależy od preferencji sensorycznych, a więc podstawowych i odruchowo uruchamianych kanałów zmysłowych, mających decydujące znaczenie dla odbierania informacji i reagowania na nie. W obszarze preferencji sensorycznych w procesie uczenia się wyróżnia się trzy podstawowe systemy zmysłowe: wzrokowy, słuchowy i kinestetyczno-czuciowy. Mówiąc o stylach uczenia się „zaczęto mówić o wzrokowym, słuchowym i kinestetyczno – czuciowym sposobie narracji świata, wzrokowym, słuchowym i kinestetyczno – czuciowym sposobie uczenia się.”⁷

Naturalne sensoryczne uwarunkowania poznawcze ujawniają się już u małych dzieci i decydują o rodzaju ich aktywności zgodnej z predyspozycjami, determinującymi ich sposób poznawania rzeczywistości i styl uczenia się. Każdy sensoryczny styl poznawczy wymaga zachowania pewnych warunków sprzyjających uczeniu się.

Charakterystyka sensorycznych stylów uczenia się⁸

WZROKOWIEC 	SŁUCHOWIEC 	KINESTETYK
Lubi porządek, skupiony, raczej spokojny, milczący, obrazowo opowiada, słabo przypomina sobie ustne polecenia.	Łatwo traci koncentrację, mówi do siebie. Porusza ustami podczas czytania, mówi dobrze i rytmicznie lubi muzykę.	Dużo się porusza, lubi dotyk, poszukuje kontaktu, ma bogatą gestykulację, silnie reaguje emocjonalnie.
Podczas uczenia się:		
Potrzebuje obrazów. Chętniej ogląda obrazki w książce niż słucha czytanego przez dorosłego tekstu.	Uczy się poprzez słuchanie. Chętnie bierze udział w dyskusji. Lepszy w mówieniu niż w rysowaniu.	Uczy się poprzez działanie. Podczas zadania wymagającego pozycji siedzącej wierci się.

⁷ Taraszkiewicz M.& Rose C., *Atlas efektywnego uczenia (się), nie tylko dla nauczycieli cz I.*, 2006, s. 15.

⁸ Taraszkiewicz M.& Rose C., *Atlas efektywnego uczenia (się), nie tylko dla nauczycieli cz I.*, 2006, s. 20.

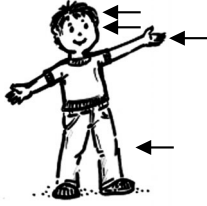

Ładnie rysuje, prawidłowo odwzorowuje. Gdy się nudzi patrzy w dal, rysuje, znajduje coś do oglądania.	Łatwo traci koncentrację z powodu hałasu. Nuci, mówi do siebie, lubi innych.	Rysunki wydają się mało estetyczne. Najlepiej pamięta to, co wykona. Aby się skoncentrować, musi się ruszać. Wierci się, zmienia pozycję, znajduje coś do trzymania, stukania, obracania.
Najchętniej uczą się:		
poprzez patrzenie, obserwację lub demonstrację.	poprzez aktywne słuchanie siebie i innych.	poprzez wykonywanie i bezpośrednie zaangażowanie, doświadczenie i eksperymenty.
Sposób mówienia:		
szybko, rytmicznie, nieco chaotycznie.	równomiernie, melodyjnie i linearnie.	wolno, czasem z trudem.

Na styl uczenia się ma wpływ również specjalizacja półkul mózgowych (lewa – logiczna, prawa – gestalt), która determinuje sposób percepcji. „Profile dominacji to konfiguracja dominującej półkuli mózgowej, oka, ucha, ręki i nogi.”⁹

Posiadany profil dominacji wpływa na zachowanie, lepsze przyswajanie pewnych wiadomości i umiejętności, sposób odbierania informacji oraz reakcji. Te specyficzne preferencje często decydują o sukcesie dziecka w procesie edukacji lub jego braku. W tym przypadku, powodzenie w procesie uczenia się zależy od tworzenia warunków sprzyjających preferowanej aktywności poznawczej. Stres powoduje uruchomienie się profilu dominacji podstawowej. W sprzyjających warunkach obie półkule mózgowie efektywnie współpracują.

⁹ Taraszkiewicz M.& Rose C., *Atlas efektywnego uczenia (się), nie tylko dla nauczycieli cz I.*, 2006, s. 59.

Profile dominacji półkul mózgowych a sposób uczenia się dzieci¹⁰

<p>PROFIL DOMINACJI – „A”</p>	<p>Ulubiony profil klasycznej szkoły – taki profil ma zaledwie 20% populacji</p>
<p>Dominująca półkula: logiczna (lewa) Dominujące prawe: oko, ucho, ręka i noga</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • z łatwością analizuje, werbalizuje i pisze, skupia się na detalach, preferuje systematyczną kolejność informacji, • łatwo podąża za słuchowo i wzrokowo podanymi instrukcjami, • planuje swoje działania, • sytuacje stresowe nie osłabiają rozumienia i wykonywania poleceń.
<p>PROFIL DOMINACJI – „M”</p>	<p>Aby się uczyć muszę się ruszać!</p>
<p>Dominująca półkula: artystyczna (prawa) Dominujące lewe: oko, ucho, ręka i noga</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • uczy się najlepiej gdy może się ruszać, • myśli holistycznie (co znaczy, iż zanim przejdzie do szczegółów, musi mieć wyraźny obraz całości), • w uczeniu się korzysta chętnie z metafor, skojarzeń, • podczas uczenia się potrzebuje minimum bodźców – spokoju i ciszy, • cechuje go logika mozaikowa, nielinearność, co znaczy, że nie odtwarza informacji o podanej kolejności oraz nie lubi postępować zgodnie z instrukcją, • może mieć kłopoty z czytaniem i pisaniem (odwraca, przestawia litery i cyfry) – to efekt dominacji lewego oka, które chciałoby czytać od strony prawej, • może mieć kłopoty z kierunkiem pisania, • w sytuacji stresu ma kłopoty z logicznym opracowaniem informacji oraz werbalizacją.
<p>Osoba o profilu „L”</p>	<p>Prawdopodobnie właśnie taki profil miał Albert Einstein</p>
<p>Dominująca półkula: artystyczna (prawa) Dominuje prawe: oko, ucho, ręka i noga</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • uczy się lepiej kiedy może się ruszać, • myśli holistycznie, co znaczy, że zanim przejdzie do szczegółów musi mieć obraz całości, • podczas uczenia się potrzebuje minimum bodźców – spokoju i ciszy, • kiedy osoba o takim profilu uczy się w warunkach jej odpowiadających, ma dostęp do obu półkul, jej kreatywność jest wzmocniona myśleniem abstrakcyjnym i logicznym, • w sytuacji stresu jest całkowicie zablokowana: nie widzi, nie słyszy, niemożliwa jest werbalizacja i komunikacja, występują trudności z płynnym poruszaniem się.

¹⁰ Taraszkiewicz M.& Rose C., *Atlas efektywnego uczenia (się), nie tylko dla nauczycieli cz I.*, 2006, s. 60–67.

Efektywne uczenie się to uczenie się:

- **polisensoryczne** – angażujące wszystkie zmysły: wzrok, słuch, dotyk,
- **obupółkulowe** – angażujące język, logikę, intuicję, wyobraźnię, emocje, rytm, ruch,
- **w odpowiednim stanie aktywacji** (integracja, skupienie, relaks)¹¹.

Jeśli dzieci nie są w stanie uczyć się w sposób w jaki są uczone, wtedy nauczyciel powinien uczyć je we właściwy dla tych dzieci sposób. (Colin Rose)¹²

Jak wykorzystać wiedzę o sensorycznych typach uczenia się dzieci?

1. Obserwować dzieci, zwracając uwagę na: rodzaj przeważających inteligencji, indywidualne preferencje sensoryczne uczenia się, profile dominacji.
2. Dbać o organizację aktywności poznawczej dziecka, dając mu możliwość edukacji przez przeżywanie. Lekcja powinna przypominać edukacyjną zabawę, dając przyjemność z aktywności, samodzielnie zdobytej wiedzy czy umiejętności.
3. Zmierzać do wspierania dziecka w dochodzeniu do wiedzy, od merytorycznego wsparcia w sytuacjach trudnych dla dziecka, po szacunek dla jego sposobu pojmowania rzeczywistości.

5. ROZPOZNAWANIE I ROZWIJANIE INTELIGENCJI WIELORAKICH

Beata Podlewska

Indywidualizacja procesu edukacyjnego – jak już wcześniej podkreślono – dotyczy uwzględniania różnic w rozwoju poszczególnych dzieci i dostosowania do nich treści, metod, środków dydaktycznych i organizacji działań pedagogicznych nauczyciela. Różnice te dotyczą również zdolności ogólnych (związanych z operacjami intelektualnymi) i zdolności specjalnych, które Howard Gardner¹³ nazywa inteligencjami

¹¹ Taraszkiewicz M.& Rose C., *Atlas efektywnego uczenia (się), nie tylko dla nauczycieli cz I.*, 2006, s. 45.

¹² Taraszkiewicz M.& Rose C., *Atlas efektywnego uczenia (się), nie tylko dla nauczycieli cz I.*, 2006, s. 81.

¹³ Gardner H., *Inteligencje wielorakie*, Poznań 2002.

wielorakimi. Autor ten mówi, że każdy człowiek, a więc także i dziecko w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym posiada inteligencje wielorakie, ale u każdego występują one w innym powiązaniu i nasileniu. Dlatego też nauczyciel musi rozpoznawać inteligencje wielorakie swoich wychowanków i rozwijać je w odpowiednim kierunku.

TYPY INTELIGENCJI	ZACHOWANIE DZIECI	SPOSOBY WSPIERANIA DZIECKA W ROZWOJU:
<p data-bbox="162 444 301 498">Inteligencja językowa</p> 	<p data-bbox="426 444 683 760">Mają bogate słownictwo, dużo czytają, używają dojrzałych form wypowiedzi, tworzą, prowadzą zapiski, lubią gry językowe, rozumieją abstrakcyjne gry słownikowe. Mogą jednak lekceważyć szablony wypracowań, stosując własne.</p>	<ul data-bbox="709 444 1141 939" style="list-style-type: none"> • graj z dzieckiem w gry słowne typu Scrabble, Tabu, rozwiązuje krzyżówki, zgadywanki, • graj w „Konsekwencje” – ktoś zaczyna opowiadanie historii, następnie kolejno różne osoby dodają po jednym zdaniu, • zachęcaj dziecko do napisania opowiadania lub wiersza zainspirowanego muzyką lub obrazem, • zachęcaj dziecko do przekonywania innych, w rozsądny sposób, do swojego punktu widzenia, • zadawaj pytania: dlaczego?, jak dokładnie?, • skłaniaj do częstych wypowiedzi i zwracaj uwagę na ich poprawność gramatyczną.
<p data-bbox="162 962 329 1044">Inteligencja logiczno – matematyczna</p> 	<p data-bbox="426 962 664 1130">Są zainteresowane matematyką i innymi naukami ścisłymi, pasjonują je hipotezy i badania, uwielbiają konstruowanie modeli.</p>	<ul data-bbox="709 962 1147 1457" style="list-style-type: none"> • graj z dzieckiem w zgadywanki arytmetyczne, • graj z dzieckiem w gry strategiczne, np. „Statki”, „Kółko i krzyżyk”, gry planszowe, np. Chińczyk, Szachy, Warcaby, gry karciane, np. Remik, • zadawaj stymulujące pytania, np. „Co wydarzyłoby się w wyniku...?” oraz dyskutuj na różne tematy przy pomocy wzoru: ZPI (Z – za, P – przeciw, I – I co dalej?), • graj z dzieckiem w zgadywanke „20 pytań”, np. przedmiot, o którym myślę, • wymyśl kod i zapisz wiadomość z jego zastosowaniem, następnie poproś o odszyfrowanie.

<p>Inteligencja wizualno – przestrzenna</p> 	<p>Wyróżniają się łatwością poruszania w przestrzeni trójwymiarowej, projektowania w wyobraźni scen i obiektów, są zainteresowane konstrukcją, rekonstrukcją, dekonstrukcją rzeczywistości, przejawiają zdolności plastyczne.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zachęcaj dziecko do przedstawiania różnych informacji w formie graficznej – mapy edukacyjne, słownik obrazkowy, • zachęcaj do tworzenia różnych prezentacji multimedialnych, do fotografowania, posługiwania się kamerą podczas wycieczek, • szukaj z dzieckiem wzorów w chmurach, liściach, • planuj swoje wycieczki w różne miejsca, stwarzając okazję do korzystania z map geograficznych, • stymuluj wyobraźnię dziecka, np. przebiegnięcie wyścigu lub biegi wokół narysowanego kształtu geometrycznego, zagranie w meczu, wyprawa do różnych miejsc geograficznych.
<p>Inteligencja muzyczna</p> 	<p>Są wrażliwe na dźwięki muzyki, rytm i harmonię, grają na instrumentach, mają gust muzyczny, mają zdolności wokalne, lubią różne rodzaje muzyki.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przeczytaj fragment z książki inaczej akcentując wybrane wyrazy, • nagrywaj różne dźwięki i uporządkuj je tak, aby opowiedziały całą historię przy pomocy samych dźwięków, • wymyślaj rymowanki, piosenki, wiersze, opowiadania, ilustrując je różnymi efektami dźwiękowymi, • pokaż, w jaki sposób różne utwory muzyczne mogą zmieniać nastrój, • siadaj bez ruchu i spróbuj zidentyfikować wszystkie dźwięki, jakie są wokół was.
<p>Inteligencja interpersonalna</p> 	<p>Posiadają wysoką wrażliwość na relacje międzyludzkie, empatię, zainteresowanie innymi ludźmi i rozumienie ich emocji, umiejętność uczenia innych oraz naturalnego wpływania na nich, łagodzenia konfliktów, tworzenia więzi i współpracy. Charakteryzują się również zdolnościami przywódczymi i asertywnością.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przeglądaj z dzieckiem zdjęcia w książce, gazecie lub obrazy z albumu i rozmawiaj o tym, co czują i myślą przedstawieni w nich ludzie, • zaprezentuj dziecku jak słuchać innej osoby: z pełną uwagą, odtwarzając to, co usłyszałeś i jakie uczucia dziecka zrozumiałeś, zanim wyrazisz swój własny punkt widzenia, • poleć dziecku odtworzenie prostego obrazka, na który patrzysz, poprzez przekazanie mu wyłącznie instrukcji słownych, tzw. dyktando słuchowe, • zachęcaj dziecko do dyskusji, sporu, sprzeciwu, by użyło przemyślanych i logicznych argumentów w obronie własnego zdania, stanowiska, • uczcie się wspólnie, każdy bierze udział ucząc innych.

<p>Inteligencja intrapersonalna</p> 	<p>Mają bogate i harmonijne wnętrze, nadzwyczajną samoświadomość, zdolność do rozpoznawania emocji, uczuć i wartości, są refleksyjne. Lubią zabawę i pracę w odosobnieniu. Chętnie pracują i nie potrzebują motywacji zewnętrznej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • pokaż dziecku, że sam również wyznaczasz sobie cele i robisz plany – dziecko uczy się więcej z tego, co robisz, niż z tego, co mówisz, • zachęcaj dziecko do traktowania wszystkich błędów, jako szans na wyciągnięcie wniosków na przyszłość – „Czego możesz się nauczyć z tej pomyłki, żeby następnym razem wypaść lepiej?”, zachęcaj, żeby zapisywało swoje myśli w dzienniku i pamiętniku, • stwarzaj okazje do mówienia na głos, gdy zabiera się za nowe zadanie, • skupiaj uwagę dziecka na jego mocnych stronach (wzmacniaj słabe), zachęcając do analizowania jego możliwości, zalet, osiągnięć.
<p>Inteligencja ruchowa</p> 	<p>Lubią ruchu, cechuje je elastyczność i gibkość ciała, siłę i nieprzeciętne możliwości, koordynację ruchową, plastyczność i dużą umiejętność ekspresji.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • graj z dzieckiem w „Szarady” – nie tylko pokazując na migi tytuły książek lub filmów, ale nawet nonsensowne wyrażenia; dodawaj wyrażenia, które będą wymagały wizualizowania tego, jak przedstawić emocje, np. smutek, złość, zazdrość, • zachęcaj dziecko do wymyślania różnych nowych gier, • zachęcaj dziecko do odgrywania różnych ról, • umożliwiaj dziecku przeprowadzanie różnych eksperymentów i doświadczeń, • stwórz układ ruchowy do muzyki „Zumba”, wykonaj go wspólnie z dzieckiem, wciąż modyfikując koncepcję.
<p>Inteligencja przyrodnicza</p> 	<p>Są zainteresowane naturalnym otoczeniem, światem w jego przyrodniczo – geograficznym wymiarze, pasjonują się ochroną zwierząt i roślin w aspekcie ekologicznym.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zachęcaj dziecko do obserwacji zmian zachodzących w przyrodzie w ciągu roku, • oglądaj z dzieckiem programy i filmy przyrodnicze, • uwrażliwiaj dziecko na ochronę środowiska, zwracając uwagę na segregację śmieci, • uwrażliwiaj dziecko na los zwierząt, zwłaszcza bezdomnych ze schroniska, • odwiedzaj z dzieckiem ogrody zoologiczne, muzea przyrodnicze.

Rozwijanie inteligencji wielorakich sprawi, że przedszkole i szkoła stanie się miejscem osobistego rozwoju każdego dziecka w kierunku wyznaczonym przez jego niepowtarzalny, wrodzony potencjał. Będzie też miejscem odkrywania i pomnażania talentów tkwiących w każdym wychowanku.

6. ZASADY KSZTACENIA

Krystyna Karpińska

Zasady kształcenia są rozumiane jako normy postępowania dydaktycznego harmonizujące jego przebieg i optymalizujące skuteczne osiągnięcie celów kształcenia. W literaturze pedagogicznej można spotkać przykłady wielu różnych klasyfikacji zasad kształcenia. Kryteria podziału mogą dotyczyć, np. poszczególnych elementów procesu kształcenia: zasady co do celów, metod, treści, środków, czy warunków.

Wincenty Okoń¹⁴ wskazuje najbardziej fundamentalne **zasady** kształcenia:

W związku z omawianym zagadnieniem warto krótko scharakteryzować **zasadę indywidualizacji i zespołowości**.

Zasada indywidualizacji mówi o tym, że każde dziecko jest inne i rozwija się w swoim tempie, dlatego też występują różnice między wychowankami. Do tych różnic należy dostosować treści, metody i organizację działań pedagogicznych nauczyciela. Dzięki temu zapewni się każdemu dziecku odpowiednie warunki do rozwijania zdolności ogólnych i specjalnych (inteligencji wielorakich) oraz zainteresowań

¹⁴ Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1998.

poznawczych, a w niewielkich zespołach umożliwi wspólną pracę nad rozwiązaniem określonych zadań, problemów, zagadnień. Pamiętać przy tym należy, że dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym nie zawsze potrafią współpracować ze sobą przez dłuższy czas i często przedkładają własne zainteresowania i potrzeby nad potrzeby zespołu.

W kontekście pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym wyróżnia się ważne **zasady** dotyczące norm wspomagania jego rozwoju i wzbogacania jego osobowości.

Są to zasady:

Respektowanie zasad kształcenia pozwoli nauczycielowi poznać dziecko oraz jego sferę aktualnego i najbliższego rozwoju i dzięki temu w swych działaniach pedagogicznych uwzględni indywidualną linię rozwojową każdego wychowanka. Pozwoli mu także dostrzec starania i wysiłek dziecka włożony w wykonywanie określonych zadań. Natomiast dziecku umożliwi udzielenie odpowiedzi na następujące pytania:

1. Kim jestem?
2. Jaki jestem?
3. Gdzie jestem?
4. Jaki mogę być?

7. PLANOWANIE PRACY PEDAGOGICZNEJ NAUCZYCIELA

Marzenna Wierzbicka

Odwołując się do myśli Tadeusza Kotarbińskiego [...] „zaniedbanie planowania to planowanie zaniedbania”, nietrudno wyobrazić sobie jakie mogą być zaniedbania wobec uczniów, jeśli nauczyciel nie podejmie trudu dobrego, przemyślanego planowania.

Czesław Kupisiewicz mówi, że planowanie pracy polega na „przemyślanym gruntownie przewidywaniu przebiegu i rezultatów określonych procesów zgodnie z przygotowanym zarysem czynności (projektem), który obejmuje z jednej strony listę zadań, a z drugiej zaś wskazuje realizatorów, metody oraz środki urzeczywistnienia tych zadań, a ponadto sposoby kontroli i oceny uzyskanych wyników”.¹⁵

Forma planów zależy od ustaleń rady pedagogicznej. Stąd nie wydaje się możliwe napisanie propozycji jakiegokolwiek uniwersalnego planu wynikowego, rozkładu materiału, planu dydaktyczno-wychowawczego czy innego planu szczegółowego.

Na rynku wydawniczym funkcjonuje wiele różnych planów dydaktycznych, rozkładów materiałów, często będących dodatkiem do programu nauczania. Jego autorami są najczęściej autorzy programów, podręczników lub nauczyciele realizujący dany program nauczania. Refleksyjny nauczyciel powinien traktować je wyłącznie jako propozycje w codziennej pracy. Autor takiego planu przewidział za nauczyciela, co ten będzie robił ze swoimi uczniami przez cały rok szkolny, a przecież dzieci w klasach I–III, a szczególnie pierwszoklasiści rozwijają się we własnym bardzo indywidualnym tempie i tak też przyswajają wiadomości i nabywają umiejętności. Dlatego proponuję, aby plan dydaktyczny dla edukacji wczesnoszkolnej, a w szczególności dla klasy I, był podobnie, jak w przedszkolu, planem miesięcznym obejmującym kilka bloków tematycznych. Takie planowanie pozwoli na lepsze wykorzystanie posiadanego potencjału uczniów, a nauczycielowi na ocenę skuteczności własnej pracy.

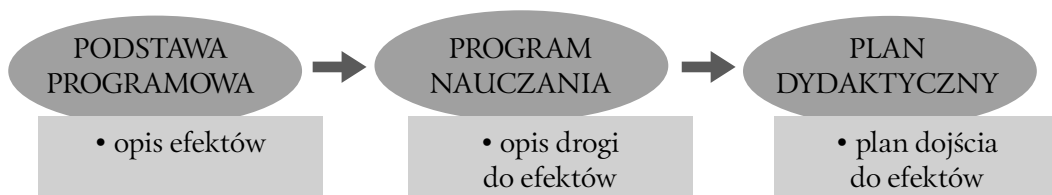
Gotowe propozycje planów bardzo często odwołują się do zawartych w podręcznikach tekstów, ćwiczeń i zadań. Upraszczając, wydawać by się mogło, że w każdej klasie edukacji wczesnoszkolnej można realizować to samo i w taki sam sposób. Najważniejsza – zdaniem niektórych nauczycieli – nie jest realizacja wybranego programu nauczania, lecz podręcznika. Każdy nauczyciel powinien pamiętać, że nie ma obowiązku omówić wszystkich treści z podręcznika. Ma natomiast obowiązek zrealizować w całości podstawę programową.

Nauczyciel może, a nawet powinien, wybrać z podręcznika materiał, na podstawie którego będzie realizował podstawę programową. Może z niektórych tekstów, ćwiczeń czy zadań zrezygnować, a wykorzystać inne. „W planowaniu pracy z uczniem należy w zasadzie odrzucić podręcznik jako książkę, w której realizuje się kolejne hasła programowe, na rzecz korzystania z różnorodnych materiałów źródłowych”.¹⁶

Punktem wyjścia dla opracowywania planu dydaktycznego powinny być sprecyzowane na początku etapu kształcenia wymagania edukacyjne.

¹⁵ Kupisiewicz Cz., *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1997, s. 246.

¹⁶ M. Kędra, M. Zatorska, *Razem z dzieckiem*; ORE.

Źródło: Materiały ORE

Nauczyciele powinni pamiętać, że **plan dydaktyczny, to plan oczekiwanych rezultatów, to indywidualny dokument nauczyciela, który uwzględnia możliwości ucznia** i nauczyciela oraz **zasoby organizacyjne i materialne** placówki oświatowej.

Plan pracy nauczyciela może zawierać:

- temat bloku, tematy dni,
- liczbę godzin,
- treści kształcenia (wymagania szczegółowe),
- numeryczne odniesienie do zapisów podstawy programowej,
- cele operacyjne (wykaz czynności opanowanych przez ucznia),
- kategoria celów (A, B, C, D),
- poziom wymagań (np. podstawowy i ponadpodstawowy),
- metody i formy pracy, środki dydaktyczne,
- sposoby sprawdzania osiągnięć uczniów,
- planowane działania nauczyciela dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Dobrze przemyślany i opracowany plan dydaktyczny jest narzędziem bieżącego monitorowania realizacji podstawy programowej.

Jak planować pracę w przedszkolu?

Barbara Szczepkowska

Planowanie pracy przedszkola jest nieodłącznym elementem działań wychowawczych i dydaktycznych nauczycieli. Ukierunkowane powinno być na zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego dziecka, stosownie do jego potrzeb i możliwości, a w przypadku dzieci niepełnosprawnych, w tym dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym – stosownie także do ich możliwości psychofizycznych i komunikacyjnych oraz tempa rozwoju psychofizycznego.¹⁷

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012, poz. 977 ze zm.).

W kwestii planowania pozostawiono nauczycielom znaczną swobodę. Mówi o tym rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 w sprawie ramowych statutów.¹⁸ Zgodnie z przytoczonym rozporządzeniem nauczyciel przedszkola zobowiązany jest do planowania i prowadzenia pracy wychowawczo-dydaktycznej oraz odpowiedzialny jest za jej jakość. Z analizy przywołanego dokumentu nie wynika, w jaki sposób nauczyciel ma planować pracę wychowawczo-dydaktyczną. Jeśli mówi się tam o odpowiedzialności za jej jakość, to taki zapis wskazuje nam na sposób planowania w formie pisemnej, według własnych koncepcji nauczyciela lub ustaleń rady pedagogicznej.

Warto podkreślić, że jeśli praca z dziećmi ma przynieść efekty powinna być systematyczna i dobrze zorganizowana. Dlatego też, każdy nauczyciel powinien codziennie, szczegółowo zaplanować zajęcia wychowawczo-dydaktyczne, wybrać pomoce dydaktyczne, zaprojektować dzieciom pobyt w przedszkolu tak, aby zapewnić im „możliwość wspólnej zabawy i nauki w warunkach bezpiecznych, przyjaznych i dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych”.¹⁹

Obserwacje zajęć w przedszkolu w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego i rozmowy z nauczycielami dowodzą, że z reguły nauczyciele w przedszkolach opracowują miesięczne plany pracy. Są one spójne z podstawą programową, programami, koncepcją pracy przedszkola i kierunkami realizacji polityki oświatowej państwa.

Należy pamiętać, aby w planie pracy różnicować proponowane działania i dostosowywać treści programowe adekwatnie do potrzeb, zainteresowań, uzdolnień, stopnia i rodzaju niepełnosprawności dzieci.

W edukacji przedszkolnej bardzo ważną rolę odkrywają plany metodyczne będące zewnętrznym wyrazem przygotowania się nauczyciela do poszczególnych zajęć.

Plan metodyczny jest to konspekt lub scenariusz zajęć, który przekształca treści programowe w konkretne sytuacje edukacyjne, mobilizujące dzieci do wykonywania określonych czynności i zadań, prowadzących do osiągnięcia założonych celów dydaktycznych i wychowawczych.

W paradygmacie edukacji podmiotowej najważniejsze jest dziecko, dlatego plany metodyczne muszą być skoncentrowane na czynnościach dziecka, na tym, co ono ma robić i co ma osiągnąć w wyniku aktywnego udziału w zajęciach. Scenariusz konkretnego zajęcia stanowi element miesięcznego lub dziennego planu pracy. Stąd też cele i zadania zaprojektowane wcześniej znajdują w scenariuszach zajęć naturalną kontynuację w ujęciu rozwojowym.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. z 2001, Nr 61, poz. 624 ze zm.).

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012, poz. 977 ze zm.).

8. WYBRANE KONCEPCJE PEDAGOGICZNE, METODY, TECHNIKI W PRACY Z DZIEĆMI SPRZYJAJĄCE INDYWIDUALIZACJI

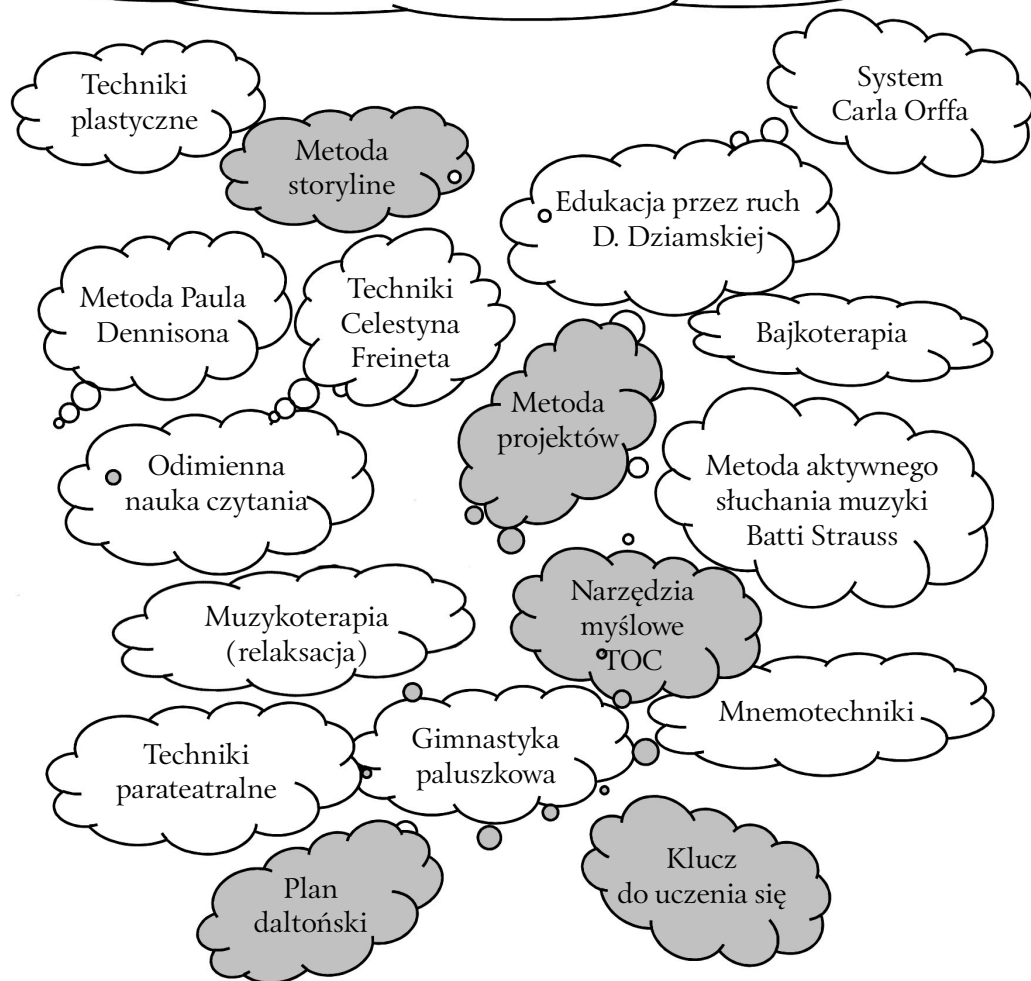
Justyna Łuczak, Barbara Szczepkowska

Na przestrzeni lat polskie przedszkola i szkoły zmieniały się pod wpływem wdrażania różnych koncepcji pedagogicznych. Poszukiwania nowych rozwiązań organizacyjnych, programowych, metodycznych, towarzyszą twórczym nauczycielom w codziennej pracy. Wyzwała to zmianę stylu pracy pedagogów w kierunku doboru metod rozwijających u dzieci aktywność, zaangażowanie, motywację do nauki i rozwoju, sprzyjających indywidualizacji. Nauczyciele coraz częściej stają się kreatorami, terapeutami, pomagającymi wychowankom poszukiwać, odkrywać, badać i eksperymentować. Stąd też nauczyciele edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej w pracy z dziećmi, często nawiązują do rozwiązań programowych i metodycznych proponowanych przez współczesnych pedagogów, np. Bronisława Rocławskiego (edukacja językowa), Edyty Gruszczyk – Kolczyńskiej (edukacja matematyczna), Marty Bogdanowicz (Metoda Dobrego Startu – MDS) i Ireny Majchrzak (Odimienna Metoda Nauki Czytania).

W dalszym ciągu dużym zainteresowaniem (odkrywana wciąż na nowo), cieszy się wśród pedagogów metoda Marii Montessori (kładzie nacisk na swobodny rozwój dzieci), a w mniejszym stopniu pedagogika waldorfska Rudolfa Steinera (działania artystyczne, np. malowanie, rysowanie form, śpiewanie, gra, eurytmia, a także uczenie poprzez praktyczne działanie, np. prace ręczne, warsztaty – praca z drewnem, pielęgnacja ogrodu).

Znaczną popularność zyskały w placówkach techniki pracy Celestyna Freineta (oryginalne formy pracy szkolnej, techniki swobodnego tekstu, fizyki autokreatywne, korespondencja międzyszkolna, swobodna ekspresja plastyczna, muzyczna i teatralna), ekspresja ruchowa Carla Orffa, gimnastyka twórcza Rudolfa Labana, Alfreda i Marii Kniessów, Marianny i Christophera Knillów, ruch rozwijający Weroniki Sherborne, aktywne słuchanie muzyki Batii Strauss czy kinezyjologia edukacyjna Paula Dennisona. Duże znaczenie w rozwoju dziecka mają metody, techniki i gry aktywizujące, często niedoceniane przez nauczycieli, w tym metoda projektu.

WARTO STOSOWAĆ!!!

W ostatnim czasie obserwujemy przenoszenie na grunt przedszkolny/szkolny znanych koncepcji pedagogicznych, które w innych krajach są z powodzeniem realizowane. Także w naszym kraju w niektórych przedszkolach i szkołach z dobrym skutkiem wykorzystuje się metodę storyline, plan daltoński, metodę projektu, narzędzia myślowe TOC, Klucz do uczenia się, które są krótko scharakteryzowane.

Klucz do uczenia się

Marzenna Wierzbicka

Program Galiny Dolya *Klucz do uczenia się*, oparty jest na teorii Lwa Wygotskiego. Ten wybitny rosyjski psycholog uważał, że w procesie edukacji najważniejsze jest rozwinięcie u dziecka umiejętności uczenia się i umiejętności korzystania ze swego potencjału intelektualnego. Tak się stanie wtedy, gdy programy i metody nauczania będą nie tylko zgodne z poziomem rozwoju dziecka (strefa aktualnego rozwoju), ale muszą ten rozwój wyprzedzać (strefa najbliższego rozwoju). *Klucz do uczenia się* jest jednym z tych programów, który daje nauczycielom wychowania przedszkolnego gwarancje sprostania wymaganiom podstawy programowej, a dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej jest ciekawą propozycją wspierania uczniów w nabywaniu wiadomości i umiejętności głównie w zakresie edukacji polonistycznej, przyrodniczej, matematycznej, społecznej, technicznej. Wspomniany program składa się z dwóch części. Pierwsza pt. „Gąsienice” przeznaczona jest dla dzieci w młodszym wieku przedszkolnym, a druga pt. „Motyle” dla starszaków. Każda z tych części obejmuje moduły, które są od siebie niezależne. Sprawia, że każdy z nich można realizować także, jako odrębny program, wspomagający procesy rozwojowe w wybranej sferze. Większość modułów obejmuje dwa poziomy trudności w poznawaniu i doświadczaniu świata.

Tabela 1: Moduły programu Klucz do uczenia się²⁰

Gąsienice	Motyle
Literacki	Literacki
Konstrukcje	Konstrukcje
Ruch ekspresyjny	Ruch ekspresyjny
Gry rozwijające	Gry rozwijające
Kreatywne modelowanie	Kreatywne modelowanie
Od bazgrania do pisania	Od bazgrania do pisania
Matematyka sensoryczna 1 i 2	Matematyka 1 i 2
Ja, ty, świat	Badawczy
	Wizualno-przestrzenny
	Logika 1 i 2

²⁰ Dolya G., Veraksa N., Program wychowania przedszkolnego *Klucz do uczenia się*.

Podstawową jednostką metodyczną każdego modułu jest sesja, która składa się z sekwencji działań nauczyciela i dzieci. Każda sesja pokazuje nie tylko kolejność wykonywania konkretnych działań w sytuacjach edukacyjnych, ale także sposoby towarzyszenia dziecku w przechodzeniu od strefy aktualnego do strefy najbliższego rozwoju.

Program rozwoju poznawczego Galiny Dolya *Klucz do uczenia się* zakłada jego realizację w grupach 10–12 osobowych. Stwarza więc okazje do indywidualizacji pracy z dziećmi/uczniami.

Program G. Dolya jest szansą dla dzieci w osiągnięciu przez nie sukcesów na miarę swoich możliwości, a dla nauczycieli szansą na pełne zindywidualizowane wspieranie przedszkolaków i uczniów w nabywaniu umiejętności, wiedzy i kształtowaniu postaw.

Plan daltoński

Justyna Łuczak

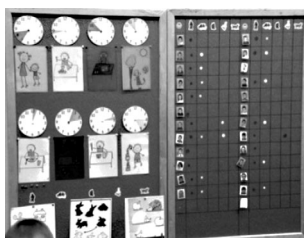
Organizację pracy według planu daltońskiego stworzyła na początku XX wieku Helen Parkhurst. Swoją koncepcję oparła na 3 podstawowych filarach:

1. odpowiedzialności
2. samodzielności
3. współpracy

W koncepcji planu daltońskiego nauczyciel pełni rolę obserwatora, osoby wspierającej, pomaga w rozwiązywaniu indywidualnych problemów i podejmuje inicjatywę tylko wówczas, gdy jest to konieczne.

Wizualizacja współpracy
fot. M. Koc

Wizualizacja Planu Dnia
fot. M. Koc

Wizualizacja dyżurów
fot. M. Koc

Techniki aktywizujące myślenie – narzędzia TOC

Justyna Łuczak

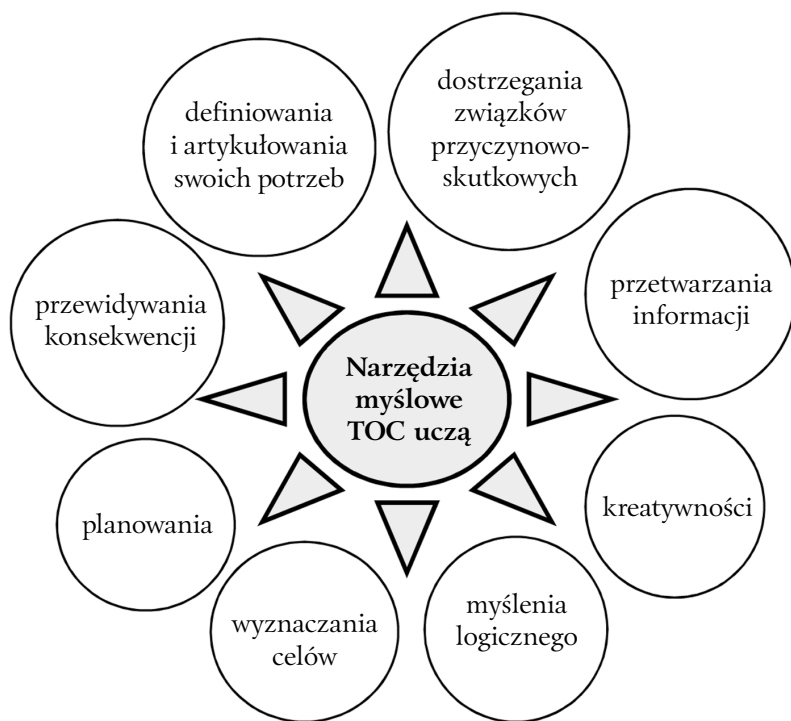
Okres dzieciństwa charakteryzuje ogromna ciekawość świata oraz szybkie tempo rozwoju. Efektywny proces uczenia wymaga od nauczycieli wykorzystania takich narzędzi, które będą skutecznie wspierały dzieci w procesie uczenia się i rozwijały umiejętności logicznego myślenia. Warto w tym celu skorzystać z narzędzi myślowych TOC: gałązki logicznej, chmurki i drzewka ambitnego celu.

Gałązka logiczna wspiera proces uczenia się dziecka, w tym umiejętności logicznego myślenia. Służy do analizy tekstów literackich, obrazów, zasad naukowych. Postać graficzna gałązki pomaga dziecku ustalić przyczynę i skutek, kolejność zdarzeń, pomaga w wyborze istotnych informacji. Dzięki jej zastosowaniu dziecko rozumie konsekwencje swojego (bohatera literackiego) postępowania i potrafi samodzielnie eliminować niepożądane zachowania i postawy. Gałązka logiczna sprzyja także wzbogacaniu zasobu słownictwa oraz rozwijaniu kompetencji językowych, w tym uczenia dialogów. Graficzny jej schemat i przypomina historyjkę obrazkową. Jednakże istotnym elementem różniącym ją od historyjki są pola, w których dziecko podaje uzasadnienie swojej odpowiedzi, co stanowi klucz do wspierania rozwoju logicznego myślenia.

Chmurka jest narzędziem myślowym służącym do analizy problemów, dylematów i konfliktów. Pomaga w rozumieniu ich przyczyn – potrzeb oraz poszukiwaniu konstruktywnych rozwiązań konfliktu, zgodnie z koncepcją wygrana – wygrana. W tym przypadku obie strony zaspokajają swoje potrzeby i osiągają wyznaczony cel. Poprzez zastosowanie chmurki dziecko uczy się rozpoznawać i nazywać żądania i potrzeby własne i innych. Twórczo rozwiązuje problemy oraz nabywa umiejętności interpersonalne.

Trzecim narzędziem myślowym TOC jest **drzewko ambitnego celu**, które ułatwia osiągnięcie wyznaczonego celu poprzez opracowanie strategicznego planu działań, określenie przeszkód, które uniemożliwiają jego realizację oraz wyszukanie sposobów przezwycięzania pojawiających się trudności. Narzędzie to uczy określania – definiowania celów, planowania pracy i odpowiedzialności za podejmowane decyzje.

Narzędzia TOC są na tyle uniwersalne, że można je stosować w różnych sytuacjach zarówno wychowawczych jak i dydaktycznych, zarówno w przedszkolu jak i w szkole, w pracy z dziećmi o różnym poziomie psychofizycznym.

Metoda projektu

Małgorzata Koc

Istotą metody projektu jest samodzielna praca dzieci służąca realizacji określonego przedsięwzięcia w oparciu o wcześniej założone cele. To pogłębienie badanego tematu o dużej wartości poznawczej. Projekt realizuje zazwyczaj niewielka grupa dzieci, czasami cała grupa lub pojedyncze dziecko. Metoda ta ma charakter badawczy, a działania badawcze ukierunkowane są celowo tak, by znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące tematu, postawione przez dzieci lub nauczyciela oraz pojawiające się podczas wspólnej pracy nauczyciela z dziećmi.

ETAPI

1. Rozpoczęcie projektu

Siatka wstępna – buszowanie po temacie – zgromadzenie podstawowego zasobu wiedzy – zaobserwowanie, na ile dzieci interesują się tematem. Stawianie pytań i szukanie odpowiedzi.

- Jak to sprawdzimy?
- Kto nam w tym pomoże?

- Skąd się o tym dowiemy?
- Gdzie znajdziemy odpowiedź na te wszystkie pytania?

Temat: ŁĄKA (pytania do pojawiającego się tematu)

ETAP II

2. Realizacja projektu

- Wycieczka na łąkę: Zbieranie różnych roślin – trawy, krwawniki, mięta, babka lekarska, rumianki, wykonywanie zdjęć łąki, obserwacja z lupą i przygotowanym ekranem dla każdego dziecka – praca w parach, notatniki z podkładkami.
- Wykonywanie kącika łąki: bukiety, zawieszki ziół, wianki do suszenia, terrarium ze ślimakiem, słownik łąki, suszenie rumianku, mięty i krwawnika, zielnik – z rodzicami.
- Parzenie herbatki miętowej i rumiankowej.
- Oglądanie filmu o zwierzętach na łące – bocian, żaba, owady, motyle, pszczoły, bąki, żuczki, bażanty – spotkanie z biologiem.
- Gromadzenie atlasów, albumów, wykonywanie własnych.
- Rozmowa z ekspertem „Ile kolorów mają motyle?”. Tworzenie kolekcji motyli – różne techniki plastyczne.
- Malowanie łąki – praca zespołowa na dużych arkuszach papieru.

ETAP III

3. Zakończenie projektu

- Przygotowanie wystawy prac malarskich „Kolory łąki”.
- Przygotowanie dla rodziców poczęstunku, naparów i wywarów z rumianku i mięty oraz sałatki z pokrzywy i mniszka jako źródła witamin i mikroelementów.
- Kalambury i rebusy dla rodziców „Co wiemy o łące?”.

Dzielenie się informacjami, siła dokumentacji – stanowią świadectwo dojrzewania dziecka na wszystkich płaszczyznach rozwoju.

Metoda storyline w edukacji najmłodszych

Małgorzata Koc

Aktywność dziecka stanowi główny mechanizm jego rozwoju i nabywania przez niego gotowości szkolnej. Warto więc poszukiwać metod, które wykorzystują i stwarzają przestrzeń dla własnej aktywności dziecka. Do takich metod należy metoda storyline. Zwana inaczej metodą opowieści wychowawczej, metodą tematu lub szkocką – ponieważ została opracowana 20 lat temu w Szkocji przez Steve Bell'a. W Polsce przyjęła się nazwa storyline, story – opowieść, line – linia, czyli w działaniu podejmowanym przez dzieci, opowieść wyznacza główną linię zajęć.

Zajęcia realizowane zgodnie z jej założeniami mają logiczną i uporządkowaną strukturę, a poszczególne jej elementy są jasne i czytelne zarówno dla dzieci jak i nauczyciela. Metoda ta stwarza różnorodne okazje do ujawniania i rozwijania indywidualnych zainteresowań, wyobrażeń i możliwości rozwojowych. Mocną stroną storyline jest także i to, że bazuje ona na współpracy i kooperatywnym działaniu dzieci, co sprzyja rozwojowi ważnych umiejętności społecznych.

Podstawowymi elementami scenariusza storyline są epizody, czyli rozdziały danej historii i pytania kluczowe, które przygotowuje nauczyciel.

Nauczyciel wybiera temat, jaki chciałby zrealizować i wymyśla do niego historię. Historia – opowieść, którą zamierza przekazać dzieciom, może być prawdziwa lub fantastyczna, ale zawsze występujące w niej zagadnienia dotyczą różnych problemów, z którymi dzieci spotykają się na co dzień. Następnie całą historię dzieli na epizody, które w efekcie tworzą scenariusz całego projektu. Po podzieleniu historii na poszczególne części, nauczyciel przystępuje do opracowania pytań kluczowych.

Pracując metodą storyline, tak naprawdę do końca nie można przewidzieć wszystkich odpowiedzi i kierunku, w którym pójdzie wątek zainicjowany przez nauczyciela. To właśnie sprawia, że metoda jest przygodą i dla dzieci i dla nauczyciela. Zadając pytania kluczowe nauczyciel prowadzi dzieci przez edukację, w której to one same, udzielając odpowiedzi, przejmują odpowiedzialność za rozwój swój i innych. Ogromną zaletą metody storyline jest to, że wspólny szkielet opowiadania podzielonego na poszczególne epizody pomaga w zintegrowaniu rozmaitych problemów, tematów, treści, przedmiotów i umiejętności.

PRZYKŁADOWY SCENARIUSZ ZAJĘĆ Z DZIEĆMI W PRZEDSZKOLU

Temat ogólny: Podróże małe i duże

WSTĘP

Opowiadanie nauczyciela: Wyobraźcie sobie, że jesteście w Afryce, tam, gdzie prawie każdego dnia świeci słońce. Nie ma tam lasów i łąk jak u nas, lecz duże pustynie z piasku, z ogromnymi palmami i wysoką trawą, która sięga aż do czubka nosa...

EPIZOD I Wyprawa

Pytania kluczowe

1. Gdzie ta Afryka jest?
2. Czym mogliśmy się tam dostać?
3. Co powinniśmy ze sobą zabrać?
4. Jak nie zgubić się w dżungli lub na pustyni?

Proponowane formy aktywności:

- oglądanie map, atlasów, globusa,
- burza mózgu – zapisywanie pomysłów dzieci dotyczących sposobów dotarcia na kontynent afrykański,
- wykonywanie pojazdu z różnego tworzywa (pudełka, kubki, rolki papierowe, taśma klejąca itp.),
- pakowanie plecaka, walizki, torby podróżnej,
- aktywna nauka wiersza „W Afryce nad rzeką Nil”,
- nauka kierunków świata i ćwiczenia z kompasem.

EPIZOD II

Przemierzamy pustynię jeepem i widzimy zwierzęta, które dotychczas mogliśmy oglądać tylko w ZOO.

Pytania kluczowe

1. Jakie zwierzęta możemy spotkać w Afryce?
2. Gdzie będziemy mieszkać?
3. Co będziemy jeść?

Proponowane formy aktywności:

- zabawa do wiersza „W Afryce nad rzeką Nil” (słoń, wąż, hipopotam, papuga, lew),
- wykonywanie albumu – księgi dżungli,
- lepienie z plasteliny papugi – wykonywanie wspólnego mobila,
- oglądanie filmu o plemionach murzyńskich i ich chatach zbudowanych z trzciny,
- zbudowanie wspólnej chaty w sali lub na terenie przedszkola,
- wykonywanie sałatki afrykańskiej i **yam porridge** – gotowane bataty przyprawione oliwą.

EPIZOD III

Podczas jazdy pustynią natrafiamy na mieszkańców, ubranych w bardzo kolorowe stroje i dzieci, które bawią się pomiędzy chatami w dziwne zabawy.

Pytania kluczowe

1. Jak ubierają się Afrykanie ?
2. W co bawią się dzieci?
3. Jak wygląda ich przedszkole?
4. Kto rządzi w wiosce murzyńskiej?

Proponowane formy aktywności:

- projektowanie, malowanie i wycinanie stroju mieszkańców dżungli,
- nauka pląsu „Funge-alafia”,
- oglądanie zdjęć z afrykańskiego przedszkola i szkoły,
- zabawy afrykańskich dzieci – „mankala”, rzucanie do owoców”, szczęśliwe patyczki’ w zbijanego, w chowanego, w kozłatko, pokazywanka / tank, locho, nop, bakan, baat, beet, gemin – nogi, ręce, ucho, nos, szyja, oczy, buzia/,
- zabawa – szaman i jego czary.

EPIZOD IV

Dorośli mieszkańcy hodują zwierzęta i uprawiają różne rośliny, sami wykonują większość sprzętów, które są potrzebne do codziennego życia.

1. Gdzie pracują dorośli?
2. Co jedzą mieszkańcy wioski?
3. Czy jest tam lekarz?

Proponowane formy aktywności:

- lepienie misek z gliny i wyplatanie koszyka,
- wykonywanie sałatki afrykańskiej i yam porridge – gotowane bataty przyprawione oliwą,
- próbowanie smaków Afryki – owoce i przyprawy,
- oglądanie filmu o problemach zdrowotnych Afrykańczyków: hiv, krwotoczna gorączka, głód.

EPIZOD V

Często mieszkańcy Afryki zmagają się z ciężkimi warunkami klimatycznymi takimi, jak susza lub długotrwałe opady deszczu, często nie mają jedzenia, brakuje lekarstw i pieniędzy.

1. Dlaczego nie powinniśmy marnować jedzenia?
2. Co zrobić z tym jedzeniem, którego mamy za dużo?
3. Co to są banki żywności?
4. Jak możemy pomagać tym, którzy potrzebują pomocy?
5. Jak można wysłać pozdrowienia do afrykańskich kolegów?

Proponowane formy aktywności:

- rozmowa na temat, czy marnujemy jedzenie?,
- przygotowanie listy pytań na spotkanie z pracownikami banku żywności,
- wycieczka do banku żywności,
- zebranie i spisanie listy pomysłów na niesienie pomocy ludziom – bank pomysłów,
- rysowany list do kolegów z Afryki.

9. FORMY ORGANIZACYJNE NAUCZANIA

Krystyna Karpińska

Rolą nauczyciela jest stwarzanie takich sytuacji dydaktycznych, które pozwolą każdemu dziecku na indywidualny rozwój, a nauczycielowi na realizację treści programowych i wymagań MEN oraz osiągnięcie satysfakcji zawodowej. Aby sprostać takim oczekiwaniom możemy stosować różne metody i **formy** pracy, które pozwolą dzieciom w aktywny sposób rozwijać własną wiedzę i umiejętności.

Do najbardziej typowych form organizacyjnych pracy uczniów należą:²¹

- **praca jednostkowa/indywidualna,**
- **praca zbiorowa,**
- **praca grupowa.**

Każda z tych form oddziałuje na ukształtowanie u dzieci określonych cech osobowości. Praca zbiorowa korzystnie wpływa na uspołecznienie, praca grupowa wdraża do umiejętnego współzycia i współdziałania, forma jednostkowa natomiast wpływa na wyrabianie indywidualnej aktywności i samodzielności. Uczenie się jest najskuteczniejsze, gdy odbywa się przemiennie w trzech formach: indywidualnie, grupowo i zbiorowo.

Zarówno praca **indywidualna** jak i praca **zbiorowa** może być **jednolita** lub **zróżnicowana**. Praca **jednolita** polega na wykonywaniu przez wszystkich tego samego zadania. Praca **zróżnicowana** polega na równoczesnym rozwiązywaniu różnych zadań składających się na określoną całość.

Sprawdzonej formą indywidualizacji w procesie nauczania jest łączenie dzieci w **zespoły**. Organizujemy zespoły złożone z dzieci o podobnym poziomie umysłowym i z podobnymi potrzebami edukacyjnymi. Można również łączyć dzieci w grupy mieszane, wykonują wtedy różne zadania w ramach zespołu, współpracują ze sobą, pomagając jedni drugim i uczą się wzajemnie od siebie. Ważne jest, aby działania wszystkich zespołów prowadziły do osiągnięcia wspólnego celu i aby indywidualny efekt pracy każdego dziecka był ważny i doceniany.

Źródłem inspiracji do pracy **grupowej** są metody aktywizujące, metody wywodzące się z pedagogiki zabawy. Metody te świetnie nadają się do zaangażowania całej grupy, klasy w aktywność, a także przyczyniają się do lepszej integracji i komunikacji kolegów, wyzwalają pozytywne emocje, co sprzyja skutecznemu uczeniu w dobrej atmosferze, poprzez zabawę.

Istotny jest też właściwy podział dzieci na grupy. Przed przystąpieniem do podziału nauczyciel powinien dokładnie przeanalizować to, jaki cel chce osiągnąć, a także wziąć pod uwagę predyspozycje swoich uczniów. W literaturze przedmiotu znajdujemy różne kryteria podziału uczniów na grupy. Możemy dokonać grupowania dzieci na:

²¹ F. Bereźnicki: *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Kraków 2001.

- grupy jednorodne (osoby o podobnych osiągnięciach, bądź zainteresowaniach),
- grupy o zróżnicowanym poziomie (osoby w grupie mogą się wtedy wzajemnie wspierać, pomagać sobie),
- grupy koleżeńskie,
- grupy doboru celowego (zgodnie z celem jaki chcemy osiągnąć),
- grupy losowe.

W przypadku grup losowych nauczyciel może dokonać podziału wychowanków na grupy według różnych kryteriów. Dzieci mogą odliczać, wypowiadać litry alfabetu, mówić jakie kolory lub pory roku lubią i na tej podstawie łączymy w grupy dzieci o tych samych literach, cyfrach, kolorach, porach roku. Przed rozpoczęciem zajęć możemy także dzieciom losowo rozdać wizytówki, znaczki, karteczki w różnych kolorach, czy lizaki, według których wyróżnione zostaną grupy. Praca grupowa jest niezwykle ważnym elementem wykorzystywanym w metodach aktywizujących. Przynosi ona indywidualne korzyści nie tylko dla ucznia, ale i dla nauczyciela.

Do podstawowych form organizacyjnych wychowania w przedszkolu lub form pracy z dziećmi należą: **zajęcia i zabawy dowolne, zajęcia obowiązkowe oraz sytuacje okolicznościowe.**²²

Warto podkreślić, iż podstawową i najważniejszą formą aktywności dziecka jest **zabawa**, która jest dominującą w wychowaniu przedszkolnym i powinna być jeszcze często stosowana w klasie pierwszej szkoły podstawowej z uwagi na młodsze dziecko w szkole. Zabawy mogą mieć charakter indywidualny lub odbywać się w zespole samorzutnie utworzonym przez dzieci. Często są inicjowane przez dzieci, mogą być inspirowane. W procesie indywidualizacji pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym należy uwzględniać potrzebę zabawy, radosnego ruchu i różnorodnej działalności.

10. PRZESTRZEŃ EDUKACYJNA SPRZYJAJĄCA INDYWIDUALNEMU ROZWOJOWI DZIECKA

Małgorzata Koc

Zadaniem przedszkola i szkoły jest m.in. zachęcanie dzieci do podejmowania różnych form aktywności, które pomogą im sprostać w przyszłości różnym wyzwaniom dorosłego życia. Istotnym elementem tego procesu jest dobrze zorganizowana przestrzeń edukacyjna. Mówiąc o prawidłowym zagospodarowaniu przestrzeni edukacyjnej, mam na myśli przestrzeń zapewniającą prawo swobodnego wyboru

²² M. Kwiatowska (red.): *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, Warszawa 1988.

rodzaju, miejsca i czasu pracy. Propozycje zagospodarowania klasy, zwłaszcza dla dzieci młodszych, są uzależnione od zasobów materialnych szkół, jednak czasami pomysł nauczyciela czy dzieci jest możliwy do zastosowania od zaraz. Rozmieszczenie stolików i krzeseł ma wpływ na kształtowanie form porozumiewania się, relacji osobowych między uczniami, ale także oddziałuje na różne decyzje nauczyciela oraz wpływa na kształtowanie środowiska dydaktycznego.

fol. M. Koc

fol. M. Koc

fol. M. Koc

fol. M. Koc

W pomieszczeniach, gdzie uczą się dzieci, warto zadbać o wyodrębnienie kąci-ków edukacyjnych. Przemyślane wyposażenie umożliwi zróżnicowane, urozmaico-ne i zintegrowane formy zajęć stymulujące aktywność poznawczą dzieci.

Kącik czytelniczy

Biblioteczka powinna przyciągać wzrok, a książki muszą znajdować się w za-sięgu ręki dziecka.

Obok zamieszczonych lektur, czasopism, ulubionych książek przynoszonych z domu, warto wprowadzić zwyczaj kolekcjonowania albumów tematycznych, zrobio-nych przez dzieci podczas wspólnej czy indywidualnej pracy. Dzieci bardzo chętnie wracają do własnych wytworów zwłaszcza wtedy, kiedy ich dzieła zajmują zaszczytne miejsce w biblioteczce klasowej.

Kącik czytelniczy
 fot. M. Koc

Kącik przyrodniczo-badawczy

Organizacja kącika przyrodniczego powinna stwarzać dziecku możliwość poznania przyrody żywej i nieożywionej poprzez bezpośrednie doświadczenie i obserwację. Stąd kącik warto wyposażyć w podstawowe przybory badacza i obserwatora.

tablice poglądowe

hodowle rybek,
 patyczaków,
 kijanek

albumy
 przyrodnicze

zdjęcia

szyszki,
 kamyki,
 żołądźcie

filtry

gablotki
 z hodowlami

mikroskopy

lupy

pęsety, pipetki,

bibułki,
 papierki
 lakmusowe

fot. M. Koc

Kącik plastyczny

Kącik aktywności plastyczno-konstrukcyjnej to miejsce szczególnie lubiane przez dzieci. Swobodny dostęp do wszystkich plastycznych materiałów, przygotowana sztaluga czy stolik, z nakrytą ceratą, umożliwia bezpieczne korzystanie z niego. Wyposażenie kącika w pędzle duże, małe, szerokie i wąskie, farby plakatowe, suche ścienne, akwarele, klej, nożyczki, kredki, węgiel, materiały ze skrzyni skarbów do konstrukcyjnych działań, to warunek pełnego zaangażowania się dzieci.

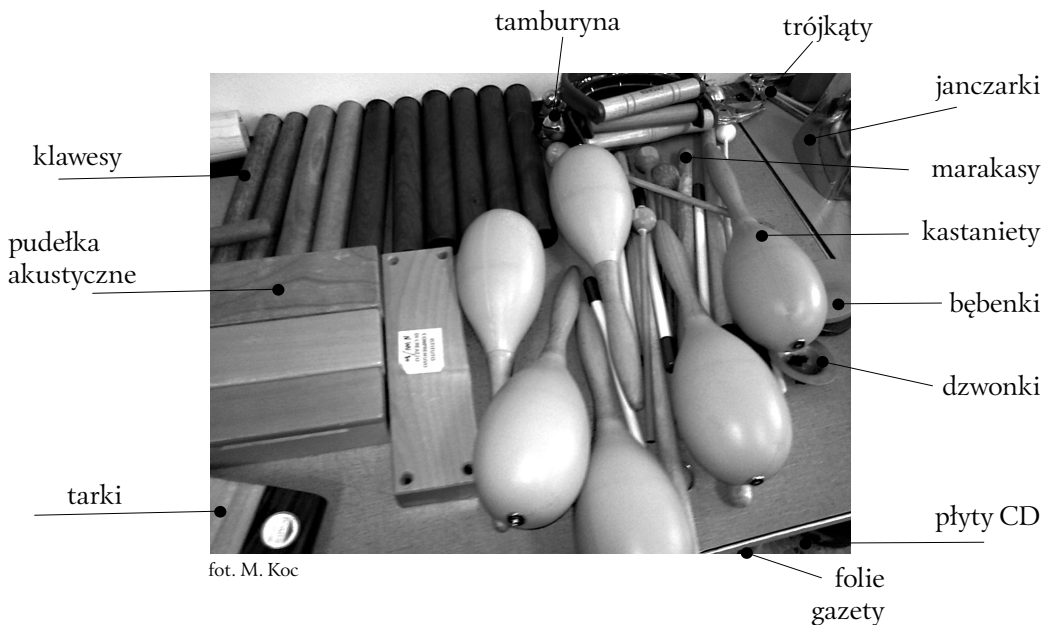
fot. M. Koc

fot. M. Koc

Kącik muzyczny

Z reguły nauczyciele niechętnie udostępniają te wszystkie skarby w czasie swobodnie podejmowanych działań czy zabaw przez dzieci, obawiając się zbyt głośnego użytkowania. Ustalenie zasad korzystania z instrumentów w kąciku muzycznym, to podstawa sukcesu zabawy w nim. Może trudno, ale warto!

fot. M. Koc

Kącik teatralny

Niewiele miejsca w klasie zajmuje kolorowe pudełko, w którym można przechowywać różne rekwizyty do zabaw teatralnych, a które w każdej chwili może stać się kącikiem teatralnym lub garderobą do aktorskich poczynań. Gra aktorska jest wspaniałą okazją do wzbogacania czynnej mowy dziecka. Stymuluje młodego aktora do wysiłku, odwagi, staje się motywacją do nowych wyzwań. Zabawy w teatr dają poczucie własnej wartości, godności i nadają sens twórczej aktywności. Warto więc zgromadzić kukiełki, pacynki, sylwety, różne kapelusze, suknie lub chusty do inspiracji aktorskich.

Kącik małych i dużych kolekcji

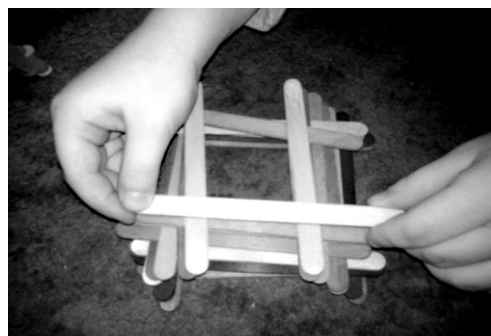
Dzieci lubią przynosić do szkoły swoje zbiory i różne kolekcje. Mogą to być małe samochodziki, pojazdy, ludziki, zwierzęta, laleczki, postacie z bajek itp. Zbierając te przedziwne przedmioty i mając okazję wystawić je w przygotowanym kąciku w klasie, w naturalny sposób same tworzą okazję do wspólnych rozmów, oglądania, podziwiania, wymiany i zabawy.

Kącik budowania i konstruowania

Wyposażenie tego kącika stanowią mogą różne rolki, kubeczki po jogurtach, małe i większe pudełeczka, klamerki do bielizny, kreatywne frotki, nakrętki od butelek obok tradycyjnych klocków drewnianych czy lego. Powodzeniem cieszą się jednorazowe plastikowe kubeczki do wody, z których można wznosić wysokie mury i płoty, stawiać wieże lub budować inne wymyślone konstrukcje. Wszystkie te wspaniałe materiały mogą zmieścić się w dużym pudełku, kuwecie lub koszu i zgodnie z zawartą z dziećmi umową – być kolejnym kącikiem ich aktywności.

fol. M. Koc

fol. M. Koc

Dlaczego tak?

Dobre wyposażenie wnętrza klasy, to takie, które pozwala dziecku na zaspokajanie podstawowych potrzeb rozwojowych. Do takich potrzeb w wieku młodszego szkolnym należy w dalszym ciągu potrzeba zabawy. Zabawa jest czynnikiem stymulującym

rozwój dziecka. Pozwala także na odpoczynek po wysiłku umysłowym podczas zadań kierowanych przez nauczyciela, a także umożliwia ponowne zaktywizowanie dziecka do dalszej pracy, po czasie swobodnej, niekierowanej zabawy.

Dobór metod nauczania, w tym metod wspierających indywidualny rozwój dziecka, zależy od warunków w jakich odbywa się proces edukacyjny. Ustawienie ławek, dostępność do środków dydaktycznych, do kącików aktywności, możliwość szybkiej zmiany pozycji, możliwość pracy w parach, w zespołach, indywidualnie czy grupowo, to czynniki wpływające na efektywne kształcenie oraz edukowanie i wychowanie dzieci.

11. ŚRODKI DYDAKTYCZNE WYKORZYSTYWANE W PRZEDSZKOLU I W KLASACH MŁODSZYCH

Grażyna Szczepańczyk

Nauczyciele, planując zajęcia z dziećmi, w swoich scenariuszach uwzględniają wykorzystanie różnych środków dydaktycznych. U jednych jest to tablica interaktywna, komputery i środki audiowizualne, u innych loteryjki, gry planszowe, kostki do gry itp.

Prowadzący zajęcia stosują pomoce szkolne nie tylko po to, by je uatrakcyjnić. Lista powodów jest długa:

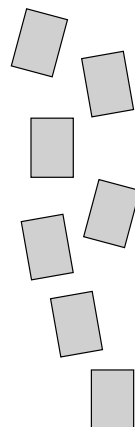
- zapoznavanie z nową wiedzą,
- utrwalanie zdobytych wiadomości,
- doskonalenie nabywanych umiejętności,
- zachęcanie do powtórzeń, dalszej nauki,
- wyjaśnianie problemów,
- motywowanie do pracy,
- stopniowanie trudności,
- uwzględnianie indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów,
- uaktywnianie różnych zmysłów,
- uwzględnianie różnych stylów uczenia się,
- możliwość uczenia się przez działanie,
- stosowanie form pracy: od zbiorowej, poprzez zespołową, binarną, aż do indywidualnej,
- budzenie i podtrzymywanie ciekawości dzieci,
- umożliwianie dokonywania odkryć,
- skupianie uwagi,
- możliwość samokontroli.

Warto przyjrzeć się konkretnym, stosowanym pomocom i przeanalizować możliwość indywidualizowania pracy dzięki nim. Przykładowej analizie poddano wybraną szkolną propozycję do edukacji matematycznej – **planszę do budowania liczb wielocyfrowych**.

Potrzebne przybory:

- plansza formatu A4
- kolorowe nakrywki (mniej więcej wielkości pól na planszy):

	700	300	600	900	100	500	800	200	400	
1000										20
2000										60
3000										40
4000										80
5000										70
6000										30
7000										10
8000										90
9000										50
	4	2	9	3	6	8	5	7	1	

Dzieci zapoznają się z planszą, zwracają uwagę na to, że na kolorowych paskach są liczby jedno, dwu, trzy i czterocyfrowe. Zauważają też, że są tam pełne tysiące, setki i dziesiątki. Nauczyciel na planszy demonstracyjnej kładzie jeden kartonik na wybranym polu. Dzieci zastanawiają się, jaka liczba tam mieszka. Dochodzą do wniosku, że do tej kratki schodzą się liczby (w pionie i poziomie) z każdego kolorowego paska i trzeba je dodać. Im więcej ćwiczeń w tworzeniu liczb na planszy, tym szybciej dzieci przestają dodawać poszczególne składniki, natomiast zaczynają budować liczby, ustawiając w wyobraźni kolejne cyfry tysięcy, setek, dziesiątek i jedności.

Tyle opisu technicznego. Czego dzieci mogą się nauczyć korzystając z tej pomocy? Założenie jest proste, m.in:

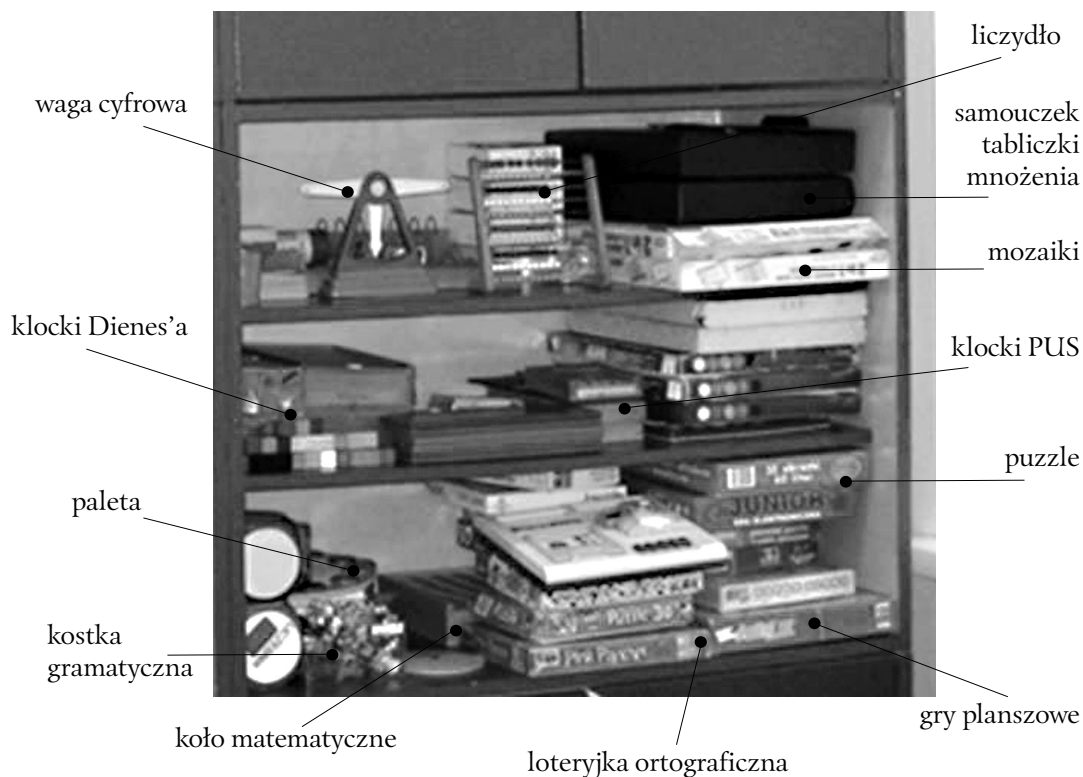
- odczytywania liczb na podstawie umiejscowienia kartonika na planszy,
- zapisywania powstałych liczb, porządkowania ich, porównywania,
- wskazywania w danej liczbie cyfry tysięcy, setek, dziesiątek, jedności.

Teraz czas na refleksję, dlaczego ten środek dydaktyczny sprzyja indywidualizacji. Oto kilka spostrzeżeń:

	INDYWIDUALIZACJA:
• surowość planszy	– <i>coś dla dzieci doskonalących koncentrację – mogą się skupić na budowanej lub badanej liczbie</i>
• układanie, przekładanie i zdejmowanie małych nakrywek	– <i>coś dla kinestetyków</i> – <i>doskonalenie motoryki małej</i>
• odszukiwanie liczb składowych danej liczby wielocyfrowej	– <i>coś dla dzieci doskonalących spostrzeganie i koordynację wzrokowo-ruchową</i>
• komentowanie spostrzeżeń, wniosków	– <i>coś dla językowców</i>
• seria wspólnych ćwiczeń	– <i>coś dla dzieci, które czują się mniej pewnie, potrzebują jeszcze wyjaśnień nauczyciela lub rówieśników</i>
• praca parami lub indywidualnie	– <i>coś dla inter i introwertyków</i>
• zwiększony zakres liczbowy do 10 000	– <i>coś dla lubiących iść do przodu, umieć więcej</i>
• stawianie problemów, np. Jak uzyskać liczby czterocyfrowe z zerem w setkach?	– <i>coś dla dociekliwych</i>
• zadawanie przez dzieci zagadek typu: – Początek mojej liczby to 26. Podaj całą liczbę. – Jak otrzymać liczbę trzycyfrową? – Co zrobić, by otrzymać liczbę czterocyfrową z zerami w środku?	– <i>coś dla twórczych</i>
• otrzymanie, jako samokontroli, konkretnego wzoru na planszy	– <i>coś dla dzieci potrzebujących zwiększenia motywacji</i>
• zbieranie punktów za ułożenie większej (lub mniejszej) liczby	– <i>coś dla tych, którzy lubią emocje</i>

Po serii ćwiczeń z tą planszą, przechodząc od zadań wykonywanych z całą klasą, następnie w grupach i parach, kończąc na samodzielnych ćwiczeniach, warto, choć na jakiś czas zostawić ten środek dydaktyczny w miejscu łatwo dostępnym dla dzieci – na półce, w oznaczonej szafce lub szufladzie. Dzieci mogą sięgnąć po tę pomoc wówczas, gdy skończą wykonywać wcześniej inne zadanie.

Z obserwacji wynika, że uczniowie chętnie samodzielnie sięgają po środki dydaktyczne, wzajemnie zachęcają się do korzystania z tak pozostawionych plansz i gier. Mobilizują się, układają sobie wzajemnie zadania, zagadki i rozwiązują je. Na uwagę zasługuje fakt, że dzieci dbają o środki dydaktyczne, sprawdzają ich kompletność, po zabawie odkładają tam skąd je wzięły. Wygospodarujmy miejsce m.in. na mozaiki, puzzle, figury geometryczne, gry planszowe. W widocznym miejscu umieścimy liczydło, koło i korale matematyczne – niektóre dzieci podczas liczenia chętnie sięgają po konkrety obrazujące obliczenia matematyczne. Niech wiedzą, że te przedmioty są w zasięgu ich ręki.

Spójrzmy na naszą salę lekcyjną, na szafki, półki i wolne przestrzenie. Czy możemy te miejsca wykorzystać do indywidualizacji pracy z dziećmi w zakresie stosowania środków dydaktycznych? Jak?

Poszukajmy miejsca, w którym postawimy nieduże pudełka, a w nich, ułożone w koszulkach foliowych lub tylko usztywnione, kartki z tekstami o różnym stopniu trudności, różnej długości, różnej tematyce. Wskazane jest, co jakiś czas, zmieniać zawartość pudełek, wzbogacać je nowymi tekstami, często przynoszonymi przez dzieci,

by one również czuły się autorami tego ważnego środka dydaktycznego. Obserwuje się wówczas zjawisko zachęcania jednych dzieci przez inne do sięgania, właśnie po przyniesiony przez dane dziecko, tekst.

Pudełka z tekstami o różnym stopniu trudności

Rysunki na pudełkach obrazują umiejętność czytania dzieci. One same decydują, z którego pudełka wziąć tekst. Jeśli okaże się on dla nich zbyt trudny, spokojnie mogą go odłożyć i sięgnąć po łatwiejszy z odpowiedniego pudełka. I odwrotnie, jeśli dziecko uzna tekst za zbyt łatwy, ma szansę wziąć trudniejszy z innego. Często jest tak, że dzieci wzajemnie mobilizują się i zachęcają do sięgania po trudniejsze teksty.

Pudełka z zadaniami matematycznymi o różnej tematyce

Zaobserwowano, że największym powodzeniem cieszy się koperta z przeliczaniem pieniędzy. Dzieci większą grupą sięgają po zestaw pieniędzy, przygotowują towary na sprzedaż, ustalają ceny i zaczynają sprzedawać swój asortyment. Kolejno są sprzedawcami, kupującymi, reklamującymi dany towar – samo życie, same ważne życiowo umiejętności.

Dzieci mają szansę sięgania po tak przygotowane środki dydaktyczne, m.in. wówczas, gdy:

- wykonają szybciej daną pracę, dane ćwiczenie, a inni uczniowie jeszcze poświęcają czas na to zadanie,
- skończą pracę plastyczną, sprzątną swoje miejsce, kiedy inne dzieci jeszcze swoje dzieło wykonują,
- dajemy wszystkim dzieciom chwilę na to, by sięgnęły po upatrzone zabawki.

Niejednokrotnie nauczyciele mają przygotowane dla dzieci różne zadania dodatkowe. Może jednak dajmy dzieciom swobodę wyboru, przyjrzyjmy się, po co chętnie sięgają, dyskretnie coś podsuńmy i zasugerujmy. A może zrobią to za nas inne dzieci?

W rozważaniach na temat stosowania środków dydaktycznych w kontekście indywidualnego podejścia do dzieci, nie sposób pominąć nowoczesnej technologii, komputeryzacji, możliwości korzystania z zasobów tablicy interaktywnej. Są to nieodzowne elementy współczesności, które, chcemy czy nie chcemy, zaczynają dominować w życiu młodego pokolenia.

Coraz więcej przedszkoli (bo dla szkół to już standard) wyposażonych jest w komputery i tablice multimedialne. Te środki też można wykorzystać do indywidualizowania pracy. Nauczyciele gromadzą różnorodne programy edukacyjne m.in. dydaktyczne, rozwijające spostrzegawczość, pamięć, refleks, zachęcające do ruchu, tańca. Jeśli mamy takie programy zainstalowane na komputerze, to wbrew obawom, jak dzieci sobie z nimi poradzą, szybko przekonamy się, że z obsługą wybranego programu nie mają większych problemów. Przedszkolaki w pracy z multimediami są odważne, samodzielnie rozszyfrowują ich możliwości, sprawdzają stopnie trudności i ... do dzieła!

Przestrzegając, by dzieci nie przesiadywały przed komputerem zbyt długo, dajmy im możliwość korzystania z zasobów multimedialnych. Zachęcajmy, by o efektach gry komputerowej, czy wybranego programu edukacyjnego, opowiedziały wybranym osobom.

Z obserwacji wynika, że dzieci w salach przedszkolnych wyposażonych w komputer do ich dyspozycji, nie ustawiają się do niego w długiej kolejce. Często wolą zabawy tradycyjnymi zabawkami i wybierają przebywanie w gronie rówieśników niż oddanie się nowoczesnym technologiom. To jest już jednak ich indywidualny wybór.

12. PRACA DOMOWA

Marzenna Wierzbicka

Praca domowa to temat, który od lat budzi kontrowersje zarówno wśród dydaktyków, jak również rodziców. Ma swoich zwolenników i przeciwników. Moim zdaniem, częściej zwolennikami zadawania prac domowych są nauczyciele, a przeciwnikami rodzice. Chociaż wśród tych ostatnich również są tacy, którzy uważają, że „pani zadaje za mało”.

Praca domowa spełnia wiele funkcji:

- ma utrwalić wiadomości i umiejętności zdobyte w szkole,
- daje możliwość do poszerzenia wiedzy,

- może być okazją do odkrywania i rozwijania zainteresowań i zdolności uczniowskich,
- jest wstępem do trudnej sztuki samokształcenia,
- pozwala uczniowi na wypróbowanie własnych sposobów uczenia się,
- daje poczucie, że uczeń może podejmować inicjatywę, ma ciekawe pomysły i potrafi tworzyć,
- może dawać wiarę we własne siły i możliwości.

W zalecanych warunkach i sposobach realizacji w podstawie programowej dla edukacji wczesnoszkolnej w rozporządzeniu z dnia 30 maja 2014 r. pojawił się zapis dotyczący pracy domowej: „W klasach I–III szkoły podstawowej prace domowe powinny być dostosowane do możliwości ucznia, a nauczyciel powinien monitorować czas, jaki uczeń poświęca na ich wykonanie. Uczniom korzystającym z zajęć świetlicowych szkoła powinna zapewnić warunki i możliwość odrabiania zadań domowych.”²³

Tak sformułowane zalecenie zwraca uwagę nauczycielom na ważny problem jakim jest zadawanie prac domowych. Nie chodzi w nim – jak sadzę – o to, aby nauczyciel liczył i notował, ile czasu poszczególne uczniowie poświęcają na odrabianie zadań domowych. Nie na tym polega monitorowanie.

Jeśli praca domowa jest zadawana dlatego, że nauczycielowi nie udało się zrealizować na zajęciach tego, co zamierzał, to w wątpliwość można poddać jego kompetencje. Refleksyjny nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej zapewne zastanowi się nad wieloma kwestiami:

- w jakim celu zadaję pracę domową,
- czy nie za dużo, a może za mało zadaję,
- czy zadania są urozmaicone,
- czy dotyczą w większości zadań i poleceń zawartych w zeszytach ćwiczeń,
- czy zadanie domowe nie jest zbyt trudne albo za łatwe dla ucznia,
- dlaczego wszyscy uczniowie mają zadane to samo i tyle samo,
- czy wykonują zadania tylko indywidualnie, czy nauczyciel planuje zadania domowe dla grupy uczniów,
- czy sprawdzam, to co zadaję uczniom,
- czy i jak oceniam prace domowe?

Niewłaściwie zadana praca domowa w wielu przypadkach może powodować negatywne skutki, do których możemy zaliczyć:

- przemęczenie uczniów – pierwszoklasiści, ale też i starsze dzieci spędzają w klasie i szkolnej świetlicy kilka godzin (6–8 godzin) dziennie, a później jeszcze 1–2 odrabiają zadanie domowe,
- utrwalanie błędów, jeśli dziecko nie opanowało wiadomości lub nie nabyło umiejętności w stopniu, który pozwoli mu na samodzielne wykonanie zadania,

²³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012, poz. 977 ze zm.).

- zahamowanie kreatywności poprzez wypełnianie wszystkich, często odtwórczych, ćwiczeń w kartach pracy,
- brak czasu na zajęcia rozwijające takie jak sport czy hobby, a także relaks, odpoczynek i życie rodzinne,
- brak samodzielności w odrabianiu zadań domowych,
- negatywne nastawienie do nauki, stres i bunt dziecięcy,
- konflikty rodzinne.

O czym jeszcze powinien pamiętać każdy nauczyciel, wyznaczając uczniom pracę domową na etapie edukacji wczesnoszkolnej?:

- zadania domowe powinny być zróżnicowane zgodnie z możliwościami dzieci,
- zawierać odpowiednie rodzaje zadań,
- dawać uczniowi szansę, że będzie w stanie wykonać ją samodzielnie,
- prace domową wyznaczamy bez pośpiechu, z dokładnym wyjaśnieniem jej wykonania,
- praca domowa powinna być zapisana w zeszycie lub zaznaczona w umówiony sposób,
- jeśli praca domowa jest wspólna dla grupy uczniów to nauczyciel musi znaleźć czas na zaplanowanie poszczególnych zadań w grupie i nauczyciel monitoruje ich realizację,
- prace domowe z udziałem rodziców powinny być wcześniej zaplanowane i przedstawione rodzicom do akceptacji,
- praca domowa powinna być systematycznie kontrolowana i oceniana przez nauczyciela,
- może być włączona w strukturę zajęć (może znaleźć się w początkowej, środkowej lub końcowej części zajęć – zależy to od charakteru zadania jego związku z przebiegiem zajęć).

Ważnym celem dla nauczyciela jest realizacja zapisów podstawy programowej z jej celami, umiejętnościami ponadprzedmiotowymi, wymaganiami ogólnymi i szczegółowymi, zadaniami i zalecanymi warunkami, a zadawanie prac domowych jest jednym z narzędzi służącym osiągnięciu tego celu.

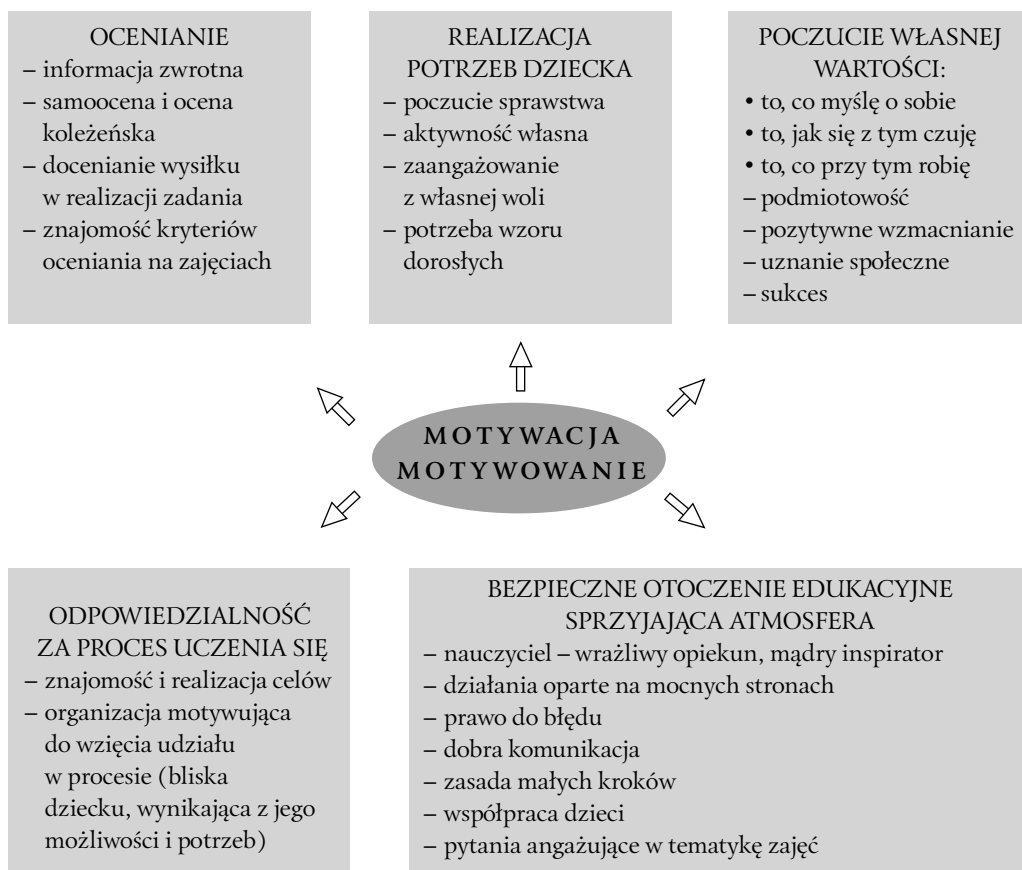
Praca domowa ucznia jest integralnym elementem edukacji szkolnej i odgrywa ważną rolę w przygotowaniu młodego pokolenia do samokształcenia i ustawicznego zdobywania wiedzy z różnych źródeł informacji. Dlatego też musi być zachowana racjonalnie uzasadniona proporcja między nauką szkolną a domową. Ważne jest także uwzględnienie różnic rozwojowych pomiędzy poszczególnymi uczniami. Stąd też zadania domowe winny posiadać różny stopień trudności, by poszczególni uczniowie w zależności od ich indywidualnych możliwości mogli wykonać zadania związane z wymaganiami określonymi w podstawie programowej, a inni rozszerzać i pogłębiać te wymagania. Dzięki temu wykonanie prac domowych pozwoli uczniom nie tylko utrwalić, ale także zdobyć nowe treści poznawcze, ukształtować umiejętności i nawyki oraz podejmować działania twórcze.

Praca domowa, jeśli już jest zadawana, ma motywować do nauki, być źródłem satysfakcji z jej wykonania i szansą dla każdego ucznia na osiągnięcie sukcesu na miarę jego możliwości.

13. MOTYWOWANIE WYCHOWANKÓW DO ZDOBYWANIA WIEDZY O ŚWIECIE

Irena Kaczmarowska

Małe dziecko funkcjonuje tu i teraz. Potrafi planować niezbyt odległą przyszłość i ważne, aby nie czekało długo na efekty swoich działań. Dlatego motywując dziecko do uczenia się, trzeba to robić tak, aby widziało sens, a efekty przychodziły szybko.

Podtrzymywanie motywacji:

- zachęcać i pozytywnie komentować,
- pomóc ustalać realistyczne cele i oceniać osiągnięcia,
- kierować uwagę dzieci, wymagających wsparcia, na ich osiągnięcia,
- przekazywać rodzicom pozytywne uwagi o pracy dzieci i być z rodzicami w stałym kontakcie,
- zachęcać do bicia rekordów życiowych, a nie do rywalizacji z kolegami – niech dzieci starają się osiągnąć więcej w porównaniu z zeszłym dniem lub zeszłym tygodniem,
- posługiwać się techniką kontraktów,
- oceniać nie za to, jak wypadają w porównaniu z resztą grupy, ale za wysiłek i rezultat,
- formułować proste instrukcje, w razie potrzeby podzielone na części, by dziecko dało radę je zapamiętać,
- nawiązywać z dzieckiem częsty kontakt wzrokowy,
- dawać więcej okazji do wykazywania się umiejętnościami.

14. DOSTOSOWANIE WYMAGAŃ DO MOŻLIWOŚCI DZIECKA

Irena Kacmarowska

Nowoczesny progresywizm przyjmuje założenie, że wszyscy uczniowie muszą się wspinać po drabinie rozwoju, co nie oznacza, że ta drabina ma być jednakowa dla wszystkich.²⁴

Bywa, że w praktyce stosowane są zamiennie pojęcia **indywidualizacji i dostosowanie wymagań edukacyjnych**. Ważne jest, aby te pojęcia rozróżnić.

W myśl przepisów prawa oświatowego:

1. Nauczyciel **jest obowiązany indywidualizować pracę** z uczniem na obowiązkowych i dodatkowych zajęciach edukacyjnych, odpowiednio do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia.

1a. Nauczyciel **jest obowiązany dostosować wymagania edukacyjne**, o których mowa w § 4 ust. 1 pkt. 1, do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia:

- 1) posiadającego orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego
- 2) posiadającego orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania

²⁴ Adamek I., Zbróg Z., (red. nauk.), *Dziecko-uczeń a wczesna edukacja*, Kraków 2011.

- 3) posiadającego opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się lub inną opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej
- 4) nieposiadającego orzeczenia lub opinii wymienionych w pkt 1-3, który objęty jest pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole – na podstawie ustaleń zawartych w planie działań wspierających, opracowanym dla ucznia na podstawie przepisów, o których mowa w pkt 2.²⁵

DOSTOSOWANIA

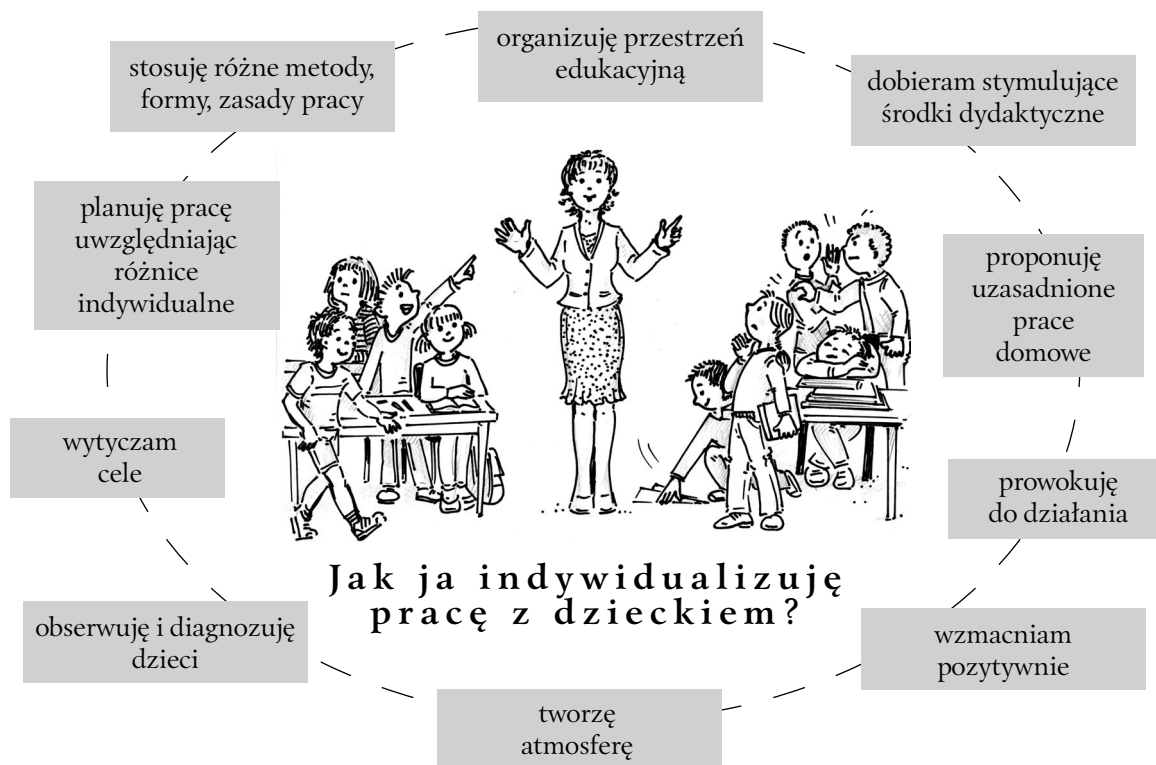
15. AUTOREFLEKSJA

Krystyna Karpińska, Dorota Rama

Dziecko powinno być przygotowane, na miarę swoich możliwości, do zgodnego życia z samym sobą i z innymi ludźmi w danym środowisku. Dlatego głównym celem wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej jest wspomaganie dziecka w jego wszechstronnym rozwoju emocjonalnym, fizycznym, intelektualnym, duchowym.

²⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. 2015 r.).

Jest to możliwe poprzez traktowanie każdego ucznia jako odrębnej jednostki, uznawanie jego indywidualności. Indywidualizacja wymaga od nauczyciela głębokiej wiedzy merytorycznej i metodycznej, jak też umiejętności wykorzystania tej wiedzy do świadomego organizowania procesu edukacji. Sprzyja temu systematyczna autorefleksja dokonywana po każdym zajęciu i cyklu zajęć w ciągu całego roku szkolnego.

Prowadząc autorefleksję, warto uwzględnić opinie od uczestników i odbiorców procesu edukacyjnego, czyli prowadzić badanie z udziałem np.: dzieci/uczniów, rodziców, pracowników szkoły.

Odpowiedzialny nauczyciel musi regularnie ewaluować jakość swojej pracy. Refleksja dotyczy nieustającego działania i dostosowania rozwiązań różnych problemów do istniejącej sytuacji. Wyciągnięte wnioski pozwalają wyeliminować błędy i poprawić jakość pracy nauczyciela i wyniki wychowanków. Refleksyjny nauczyciel zaprzecza rutynie i schematom, co służy dobru dziecka.

16. SPECJALIŚCI WSPIERAJĄCY INDYWIDUALIZACJĘ PROCESU EDUKACYJNEGO

Jadwiga Sikorska

Dzisiaj konieczność nawiązywania przez szkoły współpracy z podmiotami świadczącymi poradnictwo i pomoc uczniom i ich rodzicom jest dla większości nauczycieli oczywista. Nie sposób sobie wyobrazić codziennego funkcjonowania szkoły w zupełnej izolacji od różnorodnych organizacji działających w środowisku. Znaczenie związku szkoły z instytucjami mieli na uwadze twórcy reformy systemu nadzoru pedagogicznego. Określając listę wymagań stawianych w ramach systemu ewaluacji oświaty szkołom, wskazują oczekiwania ważne z punktu widzenia pracy tych instytucji. Istota wymagania narzuca szkołom refleksyjne podejście do organizowania wsparcia, które musi odpowiadać potrzebom uczniów, rodziców i nauczycieli, a także wynikać z charakteru funkcjonowania danej instytucji.

Wśród instytucji wspierających indywidualny rozwój ucznia należy wskazać:

- poradnie psychologiczno-pedagogiczne,
- ośrodki doskonalenia nauczycieli,
- uczelnie wyższe,
- instytucje kulturalne, tj. filharmonie, muzea, teatry, kina,
- instytucje kulturalno-oświatowe, np. biblioteki, gminne/miejskie ośrodki kultury,
- instytucje pomocy społecznej,
- organizacje pozarządowe.

Jakie są zatem zalety współpracy szkoły z instytucjami zewnętrznymi?

Z pewnością jest to wzrost skuteczności podejmowanych działań, pełniejsza, bardziej kompleksowa opieka, poszerzenie form pomocy, weryfikacja stosowanych metod pracy, szerszy kontakt z uczniem, wieloaspektowa ocena rzeczywistych potrzeb jego i rodziny. Jednak największe korzyści z takiej współpracy czerpie sam uczeń, który może nie tylko rozpoznawać, ale także rozwijać zainteresowania i pasje, ale również uczyć się jak żyć w społeczeństwie, jak działać na rzecz innych i jak nawiązywać kontakty z różnego rodzaju instytucjami. W procesie wspierania istotną rolę odgrywa również aspekt materialny, gdyż wiele z tych instytucji udziela pomocy finansowej uczniom i ich rodzinom.

W instytucjach wspierających proces edukacyjny w przedszkolach i w klasach młodszych pracują odpowiednio przygotowani specjaliści. Udzielają oni nie tylko pomocy i wsparcia nauczycielom przedszkoli i klas młodszych, ale także wskazują na to, że indywidualizacja procesu edukacyjnego w dobie tworzenia się społeczeństwa infor-

macyjnego jest obiektywną koniecznością. Pokazują też, że indywidualizacja wymaga od nauczyciela ustalenia:

1. Jakie cechy, potrzeby, umiejętności wychowanka w danej sytuacji są ważne?
2. Jak je rozpoznawać?
3. Jak je uwzględnić w procesie edukacyjnym?

Wszystko, co ludzkość dotychczas uczyniła i wymyśliła wzięło się z dążenia człowieka do zaspokojenia swych najgłębszych potrzeb...

A. EINSTEIN

Występowanie różnic indywidualnych między dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym jest zjawiskiem pedagogicznie normalnym. Dlatego też od przedszkola i szkoły wymaga się, aby każdy wychowanek był traktowany indywidualnie z uwzględnieniem jego potrzeb.

Człowiek rozwija się w ciągu całego życia, a ścieżka rozwoju każdego jest odmienna od pozostałych. Skuteczne działania nauczyciela wymagają od niego autentycznego respektowania zasady indywidualizacji nakazującej dostosowanie m.in. jego czynności do rzeczywistych reakcji dzieci, do ich potrzeb, oczekiwań oraz możliwości poznawczych, sprawczych i motywacyjnych. Niezależnie więc od tego, czy uczeń doświadcza różnego rodzaju trudności szkolnych, czy wykazuje ponadprzeciętne zainteresowania, wymaga zindywidualizowanego podejścia i organizacji pracy stosownie do rozpoznanych możliwości oraz potrzeb. Dzięki temu zostaną zniwelowane niekorzystne różnice między wychowanekami przy jednoczesnym rozwijaniu ich zdolności ogólnych i specjalnych. Taka sytuacja powoduje konieczność nie tylko pogłębienia umiejętności diagnostycznych, ale również doskonalenia kompetencji w zakresie organizacji i indywidualizacji zajęć w grupie tak, by możliwe było wspieranie rozwoju każdego dziecka. Diagnoza jest niezbędna, gdyż jest podstawą do podjęcia natychmiastowych, odpowiednio ukierunkowanych, zindywidualizowanych oddziaływań w zakresie nauczania i wychowania, które pozwolą dzieciom w aktywny sposób rozwijać własną wiedzę i umiejętności. Na jej podstawie nauczyciel planuje pracę i doбира odpowiednie metody nauczania. Szczególnego znaczenia nabierają te formy pracy szkoły, które w sposób adekwatny do potrzeb dzieci aktywizują je, stymulują ich rozwój społeczno-moralny, zaspokajają ich potrzeby kulturowe, rozwijają zainteresowania i uzdolnienia. Ważnym czynnikiem w uczeniu się jest motywacja. Nauczyciel powinien zmobilizować dziecko do pracy, wzmocnić uczniowską motywację i zaangażowanie, zaszczerpić radość uczenia się. Zatem rolą nauczyciela jest stwarzanie takich sytuacji dydaktycznych, które pozwolą każdemu dziecku na indywidualny rozwój, a nauczycielowi na realizację założonych celów edukacyjnych oraz osiągnięcie satysfakcji zawodowej z osiągniętych wyników.

Strategia indywidualizacji procesu nauczania i wychowania nie jest przejawem żadnej oświatowej mody, lecz wynika z konieczności wyrównywania szans edukacyjnych.

Monitorowanie tego umożliwi rozważanie danych o jakości i efektywności procesu, o podejmowanych działaniach, wynikiem czego winna być jego modyfikacja w zakresie organizacji i realizacji z uwzględnieniem indywidualnego podejścia do ucznia.

Nowoczesne przedszkole i szkoła ma przygotować dzieci do życia w społeczeństwie informacyjnym i do pełnego korzystania z dobrodziejstw, jakie niesie trzecia fala cywilizacyjna. Nie da się tego zadania zrealizować bez zaspokojenia indywidualnych potrzeb dzieci. Edukacja musi być tak zorganizowana, aby zapewnić każdemu dziecku ciągły, systematyczny przyrost kompetencji, gdyż każde jest w stanie odnieść sukces.

BIBLIOGRAFIA

1. Adamek J., Zbróg Z., (red. nauk), *Dziecko-uczeń a wczesna edukacja*. Kraków 2011
2. Adamowicz-Magda M., *Pedagogika przedszkolna*. Zielona Góra 2014
3. Andrzejewska J., *Zróżnicowanie modeli edukacyjnych w przedszkolu a funkcjonowanie psychospołeczne dzieci*. Lublin 2013
4. Barciński Z., *Metoda aktywizacji*. „Grupa i zabawa” nr 3/99
5. Bereźnicki F., *Dydaktyka kształcenia ogólnego*. Kraków 2001
6. Brophy J., (tł. K. Kruszewski), *Motywowanie uczniów do nauki*. Warszawa 2002
7. Covington M. V., Teel Karen Manheim, (przekł. S. Pikiel), *Motywacja do nauki*. Gdańsk 2004
8. Denek K., *Ku dobrej edukacji*. Poznań–Toruń 2007
9. Dolya G., Veraksa N., *Program wychowania przedszkolnego Klucz do uczenia się*.
10. Gajewska G., Szczęsna A., Rewińska E., *Warsztat opiekuna-wychowawcy młodszych dzieci. Scenariusze zajęć z zastosowaniem opowieści wychowawczej*. Zielona Góra 2004
11. Gardner H., *Inteligencje wielorakie*. Poznań 2002
12. Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielńska E., *Nauczycielska Diagnoza gotowości do podjęcia nauki szkolnej. Jak prowadzić obserwację dzieci, interpretować wyniki i formułować wnioski*. Kraków 2014
13. Hanejko T., *Sens i bezsens pracy domowej*. www.sp3.libiaz.pl
14. Harmin M.; (przekł. A. Tomaszewska), *Duch klasy: jak motywować uczniów do nauki?: ilustrowane przykładami z pracy polskich nauczycieli – uczestników Akademii „Szkoły uczącej się”*. Warszawa 2008
15. Helm J. H., Katz L., *Mali badacze, metoda projektu w edukacji elementarnej*. Warszawa 2003
16. Jąder M., *Efektywne i atrakcyjne metody pracy z dziećmi*. Kraków 2009
17. Karbowiczek J., Kwaśniewska M., Surma B., *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*. Kraków 2012
18. Karwowska-Struczyk M., Sobierańska D., Szpotowicz M. (red.), *Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna. Badania, opinie, inspiracje*. Warszawa 2011
19. Kędra M., Zatorska M., *Razem z dzieckiem*. ORE
20. Kozłowski W., *Motywacja samoistna a strategie uczenia się*. Warszawa 2012
21. Kruszewski K. (red.), *O nauczaniu i uczeniu się w szkole*. [w:] *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*. Warszawa 2004
22. Kujawiński J., *Doskonalenie pracy lekcyjno-domowej w klasach początkowych*. Warszawa 1990
23. Kupisiewicz Cz., *Podstawy dydaktyki ogólnej*. Warszawa 1997
24. Kurkowska A., *Jak motywować*. Warszawa 1999
25. Kwiatowska M., (red.), *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*. Warszawa 1988
26. Lewowicki T., *Indywidualizacja kształcenia. Dydaktyka różnicowa*. Warszawa 1997
27. Locke E. A., *Jak uczyć się efektywnie: metody i motywacja: praktyczny poradnik z ćwiczeniami sporządzonymi we współpracy z Anne H. Locke*. (przekł. Romuald Kirwiel). Poznań 2004

28. Nakamura R., M., (z wpraw. A. Janowskiego; tłumaczenie Z. Janowska), *Zdrowe kierowanie klasą: motywacja, komunikacja, dyscyplina*. Warszawa 2011
29. Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Warszawa 1998
30. *Planowanie pracy w edukacji wczesnoszkolnej*. www.doskonaleniewsieci.pl
31. *Planowanie, realizacja i ewaluacja pracy nauczyciela przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej*. Materiały szkoleniowe ORE, 2014
32. Puślecki W., *Praca domowa najmłodszych uczniów*. Kraków 2005
33. Ropińska A., *Po pierwsze, wspierać!* [w:] *Uczeń Zdolny, UczMy*, KPCEN w Bydgoszczy 2014
34. Sawiński J.P., *Sposoby aktywizowania uczniów w szkole XXI wieku: pytania, refleksje, dobre rady: poradnik dla nauczycieli*. Warszawa 2014
35. Sokołowska K., *Metody aktywizujące myślenie i działanie uczniów*. „Życie Szkoły” nr 10/98
36. TRENDY uczenia w XXI wieku. Internetowy magazyn CODN nr 4/8 2006; M. Taraszkiewicz & C. Rose, *Inteligencje Wielorakie w klasie.*, Seria: INSPIRACJE, Jak uczyć uczniów uczenia się
37. TRENDY uczenia w XXI wieku. Internetowy magazyn CODN nr 4/8 2006; M. Taraszkiewicz & C. Rose, *Inteligencje Wielorakie w klasie.*, Seria: INSPIRACJE, Jak uczyć uczniów uczenia się
38. Wiatrowska L., Dmochowska H.: *Dziecko u progu szkoły. Dojrzałość szkolna dzieci a ich gotowość do nauki*. Kraków 2013
39. Więckowski R., *Pedagogika Wczesnoszkolna*. Warszawa 2007
40. Wolny H., *Zasada indywidualizacji w nauczaniu języka polskiego*. Warszawa 1979
41. Żuchelkowska K., *Edukacja przyrodnicza w przedszkolu*. Bydgoszcz 2015
42. Żuchelkowska K., *Świat wartości dzieci kończących edukację przedszkolną*. Bydgoszcz 2012

